

การประเมินผล โครงการธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ปี 2560

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
กันยายน 2561

Centre for Project and Programme Evaluation
Office Of Agricultural Economics
Ministry of Agriculture and Cooperatives
September 2018

การประเมินผล
โครงการธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ปี 2560

โดย

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทสรุปผู้บริหาร

ธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ปี 2560 ดำเนินการจัดตั้งจำนวน 21 แห่ง ใน 20 จังหวัด เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรและคนในชุมชนเป็นหลัก โดยรับฝาก ถอน ให้อืม หรือแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร รายงานการประเมินผลฉบับนี้ ประกอบด้วยผลการประเมินผล 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ รายละเอียดดังนี้

ในการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร สนับสนุนการทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แผ่นพับ และป้ายไวนิล และจัดอบรมให้ความรู้ด้านการดำเนินงานธนาคารข้าว ให้กับคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร รวมทั้งด้านเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมให้กับเกษตรกรสมาชิก ซึ่งในการคัดเลือกสหกรณ์การเกษตรเพื่อจัดตั้งเป็นธนาคารข้าวฯ นั้น จะมีพิจารณาคัดเลือกตามหลักเกณฑ์ที่หน่วยงานกำหนด และมีการกำหนดระเบียบวิธีการดำเนินงาน กำหนดระบบบัญชีของธนาคาร โดยร้อยละ 90 จัดทำบัญชีธนาคารด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ แต่รูปแบบการบันทึกรายละเอียดบัญชีการกู้ อืม ฝาก ถอน มีความแตกต่างกันไป

ปี 2560 จัดตั้งธนาคารได้จำนวน 21 แห่ง ตามเป้าหมาย แต่ยังมีบางธนาคารที่ยังไม่สามารถดำเนินการในรูปแบบธนาคารให้บริการได้ทันในปี 2560 ทั้งนี้มีเกษตรกรสมัครสมาชิกเข้าร่วมโครงการมากกว่าเป้าหมาย ร้อยละ 137.44 เกษตรกรสมาชิกธนาคารฯ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานธนาคารข้าวฯ เพียงร้อยละ 56.50 โดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 78.30 เข้าใจว่า ธนาคารเป็นแหล่งกู้ยืมปัจจัยการผลิต/สินค้าเกษตร ร้อยละ 34.80 เข้าใจว่า เป็นแหล่งรับฝาก/ถอนปัจจัยการผลิตและสินค้าเกษตร โดยเกษตรกรสมาชิกร้อยละ 78.40 มาใช้บริการธนาคารแล้ว อืมเมล็ดพันธุ์ข้าว ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์ และยา/สารเคมี คิดเป็นมูลค่า 30,580 บาทต่อราย และฝากข้าวเปลือกปริมาณ 1,016.05 กิโลกรัมต่อราย มูลค่า 7,610.22 บาทต่อราย โดยเกษตรกรสมาชิกร้อยละ 64.20 ตัดสินใจใช้บริการธนาคาร เนื่องจากเห็นว่าระเบียบ/ระยะเวลากู้ยืม/ระยะเวลาปลอดดอกเบี้ย ของธนาคารมีความเหมาะสม และร้อยละ 46.90 เห็นว่าปัจจัยการผลิตในธนาคารมีคุณภาพมากกว่าตลาดทั่วไป

ธนาคารกำหนดวงเงินให้เกษตรกรสมาชิกสามารถยืมปัจจัยการผลิตได้มูลค่า 35,439.29 บาทต่อราย ในขณะที่เกษตรกรมีความต้องการปัจจัยการผลิตมูลค่า 35,580 บาทต่อราย ซึ่งมากกว่าวงเงินที่ธนาคารกำหนด ร้อยละ 40

จากการเข้าร่วมโครงการสามารถช่วยบรรเทาปัญหาด้านขาดแคลนปัจจัยการผลิต และราคาปัจจัยการผลิตสูง รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตของเกษตรกรลดลง เนื่องจากธนาคารให้บริการปัจจัยการผลิตในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาดทั่วไป ยกเว้นปุ๋ยเคมี ที่มีราคาสูงกว่าตลาดเล็กน้อย เนื่องจากปุ๋ยเคมีในธนาคารเป็นปุ๋ยที่มีคุณภาพ มีสูตรปุ๋ยที่ตรงต่อความต้องการของเกษตรกร

(ค)

ทั้งนี้ เกษตรกรมาใช้บริการธนาคารข้าวน้อย เนื่องจาก ธนาคารส่วนหนึ่งที่เปิดให้บริการไม่ทันในปี 2560 และเกษตรกรยังมีการรับรู้/เข้าใจรูปแบบการดำเนินงานธนาคารข้าวฯ น้อย เกษตรกรยังมองไม่เห็นถึงความแตกต่างในการใช้บริการรูปแบบธนาคาร และสมาชิกสหกรณ์การเกษตร นอกจากนี้รูปแบบการบันทึกบัญชีของธนาคารแต่ละแห่ง มีความแตกต่างกัน บันทึกทั้งปริมาณ และมูลค่า ที่เกษตรกรยืม - คืน หรือบันทึกเฉพาะมูลค่าเพียงอย่างเดียว รวมทั้งการจัดทำผลการดำเนินงานประจำปีของสหกรณ์ ไม่มีการแยกรายละเอียดบัญชีของกิจกรรมธนาคารออกอย่างชัดเจน ทำให้ไม่ทราบรายละเอียดผลการประกอบกิจการของธนาคาร ว่าส่งผลกระทบต่อภาระการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์มากน้อยแค่ไหน แต่จากการที่เกษตรกรสมาชิกรับข้าวเปลือกมาชำระคืน ส่งผลให้ธนาคารมีข้าว+วเปลือกมาหมุนเวียน เพื่อแปรรูปและจำหน่ายได้เพิ่มขึ้น เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับสหกรณ์การเกษตร

ดังนั้น จึงควรประชาสัมพันธ์รายละเอียดรูปแบบการดำเนินงานธนาคาร ผลประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับเมื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิก หรือใช้บริการธนาคารให้เกษตรกรเข้าใจอย่างชัดเจน รวมถึงกำหนดแบบรูปแบบการบันทึกบัญชีของธนาคาร การจดบันทึกรายละเอียดปัจจัยการผลิตที่ยืม - คืน ปริมาณ ราคา และมูลค่า ให้เป็นรูปแบบเดียวกันทุกแห่ง และควรแยกบัญชีกิจกรรมธนาคารในรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสหกรณ์การเกษตร ซึ่งจะช่วยให้ทราบได้ว่าการดำเนินงานธนาคารมีความซ้ำซ้อน หรือส่งผลกระทบต่อธุรกิจสหกรณ์มากน้อยเพียงใด

(ง)

คำนำ

การประเมินผลโครงการธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรปี 2560 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผล การดำเนินงาน ผลได้ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานธนาคาร เพื่อให้ข้อเสนอแนะ และแนวทาง ในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานโครงการในระยะต่อไป

ศูนย์ประเมินผล ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงานสหกรณ์จังหวัด คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร และเกษตรกรสมาชิก ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ซึ่งทำให้รายงานการประเมินผลฉบับนี้ เกิดความสมบูรณ์ จึงใคร่ขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้อง และผู้สนใจทั่วไป

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	(ข)
คำนำ	(ค)
สารบัญตาราง	(จ)
สารบัญภาพ	(ฉ)
บทที่ 1 สาระสำคัญของโครงการ	1
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	1
1.3 เป้าหมายและงบประมาณของโครงการ	1
1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ	2
1.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ	2
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ	3
บทที่ 2 ระเบียบวิธีการประเมินผล	4
2.1 ความสำคัญของการประเมินผล	4
2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล	4
2.3 ขอบเขตการประเมินผล	4
2.4 นิยามศัพท์	5
2.5 การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี	5
2.6 วิธีการประเมินผล	12
2.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล	16
บทที่ 3 สภาพทั่วไปของกลุ่มเป้าหมายของโครงการ	17
บทที่ 4 ผลการประเมิน	23
4.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)	23
4.2 กระบวนการ (Process)	26
4.3 ผลผลิต (Outputs)	32
4.4 ผลลัพธ์ (Outcomes)	41

(จ)

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	51
5.1 สรุป	51
5.2 ข้อเสนอแนะ	53
บรรณานุกรม	54
ภาคผนวก	57

สารบัญญัตราสาร

	หน้า	
ตารางที่ 2.1	ประเด็น ตัวชี้วัด และเกณฑ์การวัดของการประเมินผลธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร	13
ตารางที่ 3.1	เพศ อายุ และระดับการศึกษาของเกษตรกรสมาชิก	17
ตารางที่ 3.2	อาชีพหลัก อาชีพรอง และประสบการณ์การทำงานเกษตรของเกษตรกรสมาชิก	18
ตารางที่ 3.3	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรสมาชิก	18
ตารางที่ 3.4	ลักษณะของพื้นที่ที่ทำการเกษตร	19
ตารางที่ 3.5	แหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรของเกษตรกรสมาชิก	19
ตารางที่ 3.6	แหล่งปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรนำมาเพาะปลูก	20
ตารางที่ 3.7	ข้อมูลการเข้าร่วมโครงการต่างๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	20
ตารางที่ 3.8	ปัญหาด้านการทำงานเกษตรของเกษตรกรสมาชิก	21
ตารางที่ 3.9	แหล่งที่มาของเงินทุนที่เกษตรกรใช้ในการเพาะปลูก	22
ตารางที่ 4.1	งบประมาณที่หน่วยงานได้รับการจัดสรรแยกเป็นรายจังหวัด	23
ตารางที่ 4.2	หลักสูตร/เนื้อหาความรู้ที่ถ่ายทอดให้คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร	25
ตารางที่ 4.3	หลักสูตร/เนื้อหาความรู้ที่ถ่ายทอดให้เกษตรกรสมาชิกธนาคาร	25
ตารางที่ 4.4	การจัดทำคู่มือการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร	26
ตารางที่ 4.5	สหกรณ์การเกษตรที่ได้รับคู่มือการดำเนินงานธนาคาร และระดับความชัดเจนของคู่มือ	26
ตารางที่ 4.6	การรับทราบ และระดับความชัดเจนของหลักเกณฑ์การคัดเลือกสถาบันเกษตรกร	28
ตารางที่ 4.7	ช่องทางของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์	29
ตารางที่ 4.8	ธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรที่จัดตั้งในปี 2560 ได้ตามแผน	33
ตารางที่ 4.9	มูลค่าปัจจัยการผลิต และสินค้าอุปโภคบริโภคที่ให้เกษตรกรยืม	34
ตารางที่ 4.10	มูลค่าการรับฝากสินค้าเกษตร	35
ตารางที่ 4.11	จำนวนเกษตรกรที่สมัครเป็นสมาชิกธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ปี 2560	36
ตารางที่ 4.12	ธนาคารที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต/สิ่งของ/เงินทุน	36
ตารางที่ 4.13	การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานธนาคารของเกษตรกรสมาชิก	37
ตารางที่ 4.14	การเข้าอบรมถ่ายทอดความรู้ของเกษตรกรสมาชิก	38
ตารางที่ 4.15	การนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติ	35
ตารางที่ 4.16	การใช้บริการธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร	39
ตารางที่ 4.17	ความคิดเห็นของเกษตรกรสมาชิกต่อการตัดสินใจใช้บริการ	40
ตารางที่ 4.18	ประเภทของปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรสมาชิกยืมจากธนาคาร	40
ตารางที่ 4.19	การรับรู้/ความเข้าใจการดำเนินงานของธนาคารในสถาบันเกษตรกร	41
ตารางที่ 4.20	ปริมาณ และมูลค่าการยืมปัจจัยการผลิตจากธนาคาร	41

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.21 ปริมาณ และมูลค่าการชำระค่านาการ	42
ตารางที่ 4.22 ปริมาณ และมูลค่าการฝาก – ถอน สินค้าเกษตรกับธนาคาร	43
ตารางที่ 4.23 ความคิดเห็นด้านความเพียงพอของปัจจัยการผลิตที่มีให้บริการในธนาคาร	43
ตารางที่ 4.24 มูลค่าความต้องการปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเปรียบเทียบกับวงเงินที่ได้รับ	44
ตารางที่ 4.25 การบรรเทาความเดือดร้อนด้านปัจจัยการผลิตของเกษตรกรสมาชิก	45
ตารางที่ 4.26 ราคาปัจจัยการผลิตธนาคารเปรียบเทียบกับตลาดทั่วไป	45
ตารางที่ 4.27 ค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตของเกษตรกรหลังให้บริการธนาคาร	47
ตารางที่ 4.28 ปริมาณความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเปรียบเทียบก่อน และหลังเข้าร่วมโครงการ	47
ตารางที่ 4.29 ความต้องการปัจจัยการผลิตจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาเพาะปลูกเปรียบเทียบ ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ	47
ตารางที่ 4.30 การจำแนกแจกจ่ายผลผลิตของเกษตรกรเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ	48
ตารางที่ 4.31 คะแนนความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการในด้านต่าง ๆ	49

(ณ)

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 2.1	แบบจำลองโลจิก (Logic Model)	11
ภาพที่ 4.1	การพิจารณาคัดเลือกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรเพื่อจัดตั้งเป็นธนาคาร	27
ภาพที่ 4.2	การกำหนดระเบียบวิธีการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร	28
ภาพที่ 4.3	ตัวอย่างแผนผังในการประชาสัมพันธ์ธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร	30
ภาพที่ 4.4	รูปแบบการบันทึกบัญชีของธนาคาร	31
ภาพที่ 4.5	ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อคุณภาพปัจจัยการผลิตในธนาคาร	44

บทที่ 1

ความเป็นมาของโครงการ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

สืบเนื่องจาก พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้แนวคิดจากการลงพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานี และเห็นว่าธนาคารข้าวควรมีการขยายผล พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (รมว.) จึงได้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องศึกษา นำแนวคิดไปเริ่มกับกลุ่มที่มีอยู่แล้ว ประกอบกับผลการประชุมการจัดทำแผนขับเคลื่อนการดำเนินงานตามนโยบาย รมว. เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2558 มีนโยบายหลัก 1) การลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มโอกาสในการแข่งขันสินค้าเกษตร 2) การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) 3) การส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ 4) การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ 5) ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต สินค้าเกษตร 882 ศูนย์ และ 6) ธนาคารสินค้าเกษตร โดยนโยบายด้านสินค้าเกษตร มอบหมายให้กรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวร่วมกับคณะทำงานจากหน่วยงานต่างๆ

กรมส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร จึงได้จัดตั้งธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร เพื่อช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิกสถาบันเกษตรกร และคนในชุมชนเป็นหลัก โดยการรับฝาก ถอน ให้ยืม หรือแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร เพื่อนำไปประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเกษตรกรที่ยากจนในพื้นที่ หากไม่มีเงินสดเพื่อซื้อ สามารถนำผลผลิตข้าวมาฝาก แลกเปลี่ยนสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยไม่ต้องใช้เงินสด มีโอกาสผลิตสินค้าเกษตรได้ทันฤดูกาล เป็นการลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร

การดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร จะดำเนินการในสถาบันเกษตรกร คือ เป็นสหกรณ์ หรือกลุ่มเกษตรกร ตามประกาศกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ มีโรงสีข้าวเป็นของตนเอง และยังคงดำเนินกิจการอยู่ มีเกษตรกรสมาชิกที่ทำอาชีพการเกษตร ซึ่งในการบริหารงานธนาคารนั้นจะต้องมีคณะกรรมการบริหารงานธนาคารข้าว เป็นผู้แทนจากส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ผู้แทนจากคณะกรรมการสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ผู้แทนจากฝ่ายจัดการสหกรณ์ ผู้แทนจากสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ และผู้แทนจาก Single Command เป็นที่ปรึกษา โดยในการให้บริการเกษตรกรจะรับฝากสินค้าเกษตรต่างๆ เช่น ข้าวเปลือก ข้าวโพด มันสำปะหลัง เป็นต้น ให้ยืมปัจจัยการผลิต ให้ยืมเพื่อการอุปโภคบริโภค และให้แลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร ปัจจัยการผลิต และสินค้าอุปโภคบริโภค

1.2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิกสถาบันเกษตรกรและคนในชุมชนเป็นหลัก โดยการรับฝาก ถอน ให้ยืม หรือแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร

1.3 เป้าหมายและงบประมาณของโครงการ

มีการดำเนินงานเริ่มแรกในปี 2559 เริ่มดำเนินการในสถาบันเกษตรกรที่มีการผลิตข้าว และมีโรงสีข้าวจำนวน 10 แห่ง ในพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก น่าน เชียงใหม่ อุทัยธานี สุพรรณบุรี ร้อยเอ็ด นครราชสีมา สุรินทร์ และเพชรบุรี

ต่อมาในปี 2560 ดำเนินการขยายผลการจัดตั้งธนาคาร จำนวน 21 แห่ง ใน 20 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดน่าน อุทัยธานี กาฬสินธุ์ ชัยนาท ชัยภูมิ พิษณุโลก พะเยา บุรีรัมย์ อุตรดิตถ์ สุโขทัย ลำพูน ศรีสะเกษ ปทุมธานี ลำปาง เชียงราย พระนครศรีอยุธยา พิจิตร เพชรบูรณ์ สกลนคร และอุบลราชธานี

1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ

1.4.1 การเตรียมความพร้อมการจัดตั้งธนาคาร

1) กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนดรูปแบบธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกรที่เหมาะสมร่วมกับสถาบันเกษตรกรมีการกำหนดเกณฑ์การเลือกสถาบันเกษตรกรและกลุ่มเป้าหมายที่จะร่วมเพื่อดำเนินการเป็นต้นแบบธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร และยกย่องระเบียบธนาคารสินค้าเกษตรร่วมกับสถาบันเกษตรกร และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

2) รับสมัครสถาบันเกษตรกร และคัดเลือกสถาบันเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ โดยสถาบันเกษตรกรต้องมีมติที่ประชุมของคณะกรรมการของสถาบันเกษตรกรให้เข้าร่วมโครงการ

1.4.2 วิเคราะห์ความพร้อมสถาบันเกษตรกรแต่ละแห่ง ดำเนินการรูปแบบธนาคารสินค้าเกษตร โดยสถาบันเกษตรกรมีส่วนร่วม

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดวิเคราะห์ความพร้อมของสถาบันเกษตรกร และความเป็นไปได้ของกิจกรรมในรูปแบบธนาคารข้าวฯ ของแต่ละจังหวัด พร้อมทั้งกำหนดระเบียบวิธีการดำเนินงานของธนาคาร หลังจากนั้นจึงทำการประชาสัมพันธ์กิจกรรม/รายละเอียดธนาคารให้เกษตรกรสมาชิก และเปิดให้บริการเกษตรกรสมาชิกในรูปแบบธนาคาร

1.4.3 ประชุม แนะนำ (Coaching) การจัดตั้งและดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร แต่ละแห่งระดับกระทรวง

เข้าร่วมประชุม แนะนำ การจัดตั้งและการดำเนินงานธนาคารแต่ละแห่ง ซึ่งสำนักงานสหกรณ์จังหวัดแต่ละจังหวัดจัดให้มีคณะกรรมการดำเนินกิจการธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกรแก่สถาบันเกษตรกรแต่ละแห่ง พร้อมทั้งแนะนำการกำหนดระเบียบ ระบบการบริหารจัดการ การรับฝาก/ แลกเปลี่ยน/ยืม/ถอน สินค้าเกษตร รวมทั้งการประเมินมูลค่าสินค้า ระบบบัญชีธนาคาร และระบบการจัดการคลังสินค้า

1.4.4 สนับสนุนการดำเนินงานตามรูปแบบธนาคารข้าวสินค้าเกษตร

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดแนะนำ ติดตามสถาบันเกษตรกรจัดประชุมธนาคารข้าวสินค้าเกษตรเป็นประจำทุกเดือน พร้อมทั้งแนะนำสถาบันเพื่อดำเนินกิจการรูปแบบธนาคาร ช่วยเหลือ ประสาน การจัดหาแหล่งเงินทุนเบื้องต้น/ทุนสาธารณประโยชน์และการรับบริจาคเพิ่มกองทุนธนาคาร

1.4.5 ติดตามประเมินผล

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดติดตามความก้าวหน้า พร้อมทั้งให้คำแนะนำแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น และรายงานผลความก้าวหน้าเป็นประจำทุกเดือน

1.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ

1.6.1 บรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่ยากจนในชุมชน มีแหล่งเมล็ดพันธุ์ ปัจจัยการผลิตทางการเกษตรและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยการให้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร

1.6.2 เกษตรกรที่ยากจนในพื้นที่หากไม่มีเงินสดเพื่อซื้อ สามารถนำผลผลิตข้าวมาฝาก แลกเปลี่ยนสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพทางการเกษตรโดยไม่ต้องใช้เงินสด ได้มีโอกาสในการผลิตสินค้าเกษตรได้ทันฤดูกาล

1.6.3 ลดต้นทุนการผลิตและการตลาดของเกษตรกร จากการยืม แลกเปลี่ยนสินค้า ในลักษณะที่ช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน

1.6.4 สถาบันเกษตรกรสามารถดูแลเกษตรกรสมาชิกและคนในชุมชนที่ยากจน เป็นการเฉพาะเป็นการจัดระบบการใช้ทุนสาธารณประโยชน์กับสมาชิกของตนเองที่ยากจน และช่วยเหลือประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน

1.6.5 สถาบันเกษตรกรในพื้นที่ให้เป็นองค์กรเข้มแข็งและสมาชิกมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เป็นที่ยอมรับ

บทที่ 2

ระเบียบวิธีการประเมินผล

2.1 ความสำคัญของการประเมินผล

การดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรเทา ช่วยเหลือเกษตรกร กรณีที่ไม่มีเงิน หรือต้องยืมเงินซื้อ โดยต้องจ่ายดอกเบี้ยในราคาสูง จนไม่อาจสามารถชำระหนี้ได้ โดยธนาคารข้าวอาจรับฝาก - ถอน ยืม - คิน หรือแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร สินค้าเกษตรแปรรูป วัสดุการเกษตร ปัจจัยการผลิต ต่างๆ สินค้าปศุสัตว์ ประมง รวมทั้งการส่งคืน อาจส่งคืนเป็นสินค้าเกษตร ผลผลิตหรือเป็นตัวเงิน ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของชุมชน และธนาคารสินค้านั้นๆ โดยให้มีการจัดทำบัญชี รับ ฝาก ถอน กู้ยืม และมีกำหนดอัตราดอกเบี้ย หรือไม่ก็ได้ มีรูปแบบบริหารจัดการชัดเจน และมีการกำหนดระเบียบธนาคารสินค้านั้นๆ

สำหรับกรณีที่ธนาคารรับฝากข้าวเปลือก สมาชิกสามารถถอนเป็นข้าวเปลือก ข้าวสาร สินค้าหรือปัจจัยการผลิตอื่นใดที่ธนาคารมีเพื่อบริการตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดหากถอนเป็นข้าวเปลือก สามารถถอนข้าวเปลือกที่ฝากไว้ กับธนาคารได้ตามปริมาณที่ฝาก หักลดความชื้นตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด และหากถอนเป็นเงินสด ให้ถอนตามราคาข้าวเปลือก ที่หักลดความชื้นตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนด

ธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรเริ่มดำเนินการครั้งแรกในปี 2559 โดยดำเนินการนำร่อง 10 แห่ง ใน 9 จังหวัด และขยายผลจัดตั้งธนาคารฯ เพิ่มขึ้นในปี 2560 อีก 21 แห่ง ใน 20 จังหวัด ศูนย์ประเมินผล เล็งเห็นถึงความสำคัญของโครงการดังกล่าว จึงได้ทำการติดตามและประเมินผลโครงการ เพื่อนำข้อมูล ปัญหา อุปสรรคที่ได้ เพื่อมาวิเคราะห์ เป็นข้อมูลในการนำเสนอผู้บริหาร เพื่อหาแนวทางการแก้ไข ปรับปรุง การดำเนินงานให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ และสามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้อย่างแท้จริง

2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล

เพื่อประเมินผลลัพธ์ของธนาคารข้าวฯ ที่จัดตั้งและดำเนินงานในปี 2560

2.3 ขอบเขตการประเมินผล

2.3.1 พื้นที่เป้าหมาย

ธนาคารข้าวฯ ที่จัดตั้งในปี 2560 จำนวน 21 แห่ง ในภาคกลาง เหนือ และ ตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3.2 ประชากรเป้าหมาย

สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการในพื้นที่ คณะกรรมการบริหารธนาคารข้าวฯ และเกษตรกรที่เป็นสมาชิกธนาคารฯ ในปี 2560

2.3.3 ระยะเวลาของข้อมูล

เป็นข้อมูลการดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 (1 ตุลาคม 2559 – 30 กันยายน 2560)

2.4. นิยามศัพท์เฉพาะ

2.4.1 ธนาคารสินค้านั้นๆ หมายถึง โครงการสำคัญโครงการหนึ่งของกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ตามนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ ซึ่งประกอบด้วย 1) ธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ 2) ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน 3) ธนาคารปัจจัยการผลิตหม่อนไหม (เส้นไหม)

4) ธนาคารผลผลิตเกษตรด้านการประมง 5) ธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร 6) ธนาคารโค-กระบือ และ 7) ธนาคารโคนมทดแทนฝูง

2.4.2 ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร หมายถึง รูปแบบธนาคารสินค้าเกษตรรูปแบบหนึ่ง ที่กำหนดให้เป็นแหล่งฝาก ถอน ยืม และแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิต สินค้าเกษตร และสินค้าอุปโภคบริโภค อื่น ๆ และบรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิกธนาคารและคนในชุมชนที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับเงินทุน สำหรับจัดหาปัจจัยการผลิตและสินค้าอื่น ๆ

2.5 การตรวจเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี

2.5.1 การตรวจเอกสาร

1) รูปแบบการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร

ในการประเมินผลธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ได้ศึกษารูปแบบการดำเนินงานธนาคาร ข้าวฯ จากหลายๆแห่ง เพื่อศึกษากิจกรรม รูปแบบการดำเนินงาน ซึ่งกำหนดโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ จัดทำเป็นคู่มือธนาคารสินค้าเกษตรขึ้นมา สำหรับเป็นคู่มือในการจัดตั้งธนาคาร โดยดำเนินการจัดตั้ง ในสถาบันเกษตรกร คือ เป็นสหกรณ์ หรือกลุ่มเกษตรกร ตามประกาศกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ มีโรงสีข้าว เป็นของตนเองและยังคงดำเนินกิจการอยู่ มีเกษตรกรสมาชิกที่ทำอาชีพการเกษตร ซึ่งในการบริหารงาน ธนาคารนั้นจะต้องมีคณะกรรมการบริหารงานธนาคารข้าว เป็นผู้แทนจากส่วนต่างๆ ได้แก่ ผู้แทน จากคณะกรรมการสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ผู้แทนจาก ฝ่ายจัดการสหกรณ์ ผู้แทนจากสมาชิกสหกรณ์/ กลุ่มเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ และผู้แทนจาก Single Command เป็นที่ปรึกษา โดยในการให้บริการเกษตรกรจะรับฝากสินค้าเกษตรต่างๆ เช่น ข้าวเปลือก ข้าวโพด มันสำปะหลัง เป็นต้น ให้ยืมปัจจัยการผลิต ให้ยืมเพื่อการอุปโภคบริโภค และให้แลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร ปัจจัยการผลิต และสินค้า อุปโภคบริโภค

2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งธนาคารข้าว

งานประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งธนาคารข้าว พบว่า มีผู้ศึกษาประสิทธิผล และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งธนาคารข้าว ซึ่ง เส็ง เซฮัก (2551) ศึกษา ประสิทธิภาพของธนาคารข้าวว่ามีส่วนช่วยเหลือครัวเรือนยากจนในหมู่บ้านตระแปงสะเกีย ซึ่งทำให้สมาชิก ยืมข้าวจากธนาคารได้แทนการยืมข้าวจากเพื่อนบ้านหรือเอกชนทั่วไปที่มีดอกเบี้ยสูง และยังสามารถช่วย แก้ปัญหาการขาดแคลนข้าวของครัวเรือนในหมู่บ้านตระแปงสะเกีย โดยทำให้สัดส่วนครัวเรือนที่ประสบ ปัญหาการขาดแคลนอาหารมากกว่า 3 เดือนลดลงจากร้อยละ 7.41 เป็น 3.70 และสัดส่วนครัวเรือน ที่ประสบปัญหาการขาดแคลนอาหารระหว่าง 2 - 3 เดือน และน้อยกว่า 1 เดือนลดลงจากร้อยละ 59.26 เป็น 14.82 และร้อยละ 33.33 เป็น 18.52 ตามลำดับ โดยภาพรวมมีสัดส่วนครัวเรือนที่มีข้าวไว้บริโภค เพียงพอตลอดช่วงเวลาวิกฤต ร้อยละ 62.96 ดังนั้น ธนาคารข้าวสามารถช่วยเหลือครัวเรือนยากจนจากการ ขาดแคลนข้าวได้เกือบร้อยละ 40 นอกจากนี้ธนาคารข้าวยังส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ และสินทรัพย์ ของครัวเรือน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสร้างความสามัคคีในชุมชน เช่นเดียวกับ สหัช บุญญาวิวัฒน์ (2524) ที่เห็นว่าผลกระทบของธนาคารข้าวพระราชทานต่อครอบครัวเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคาม มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร ทำให้รายได้ของครัวเรือน

เกษตรกรมีแนวโน้มสูงขึ้น การกระจายรายได้ดีขึ้น และหนี้สิน (ปริมาณข้าว) มีแนวโน้มลดลง และมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกรทำให้ มีความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง และบุตรให้ได้รับการศึกษาสูงขึ้น ปรับปรุงบ้านเรือนให้น่าอยู่อาศัยมากขึ้น การลักขโมย และอาชญากรรมในหมู่บ้านและการเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนลดลง แต่นอกจากผลกระทบดังกล่าวที่เกิดขึ้น ยังก่อให้เกิดแนวคิดการรวมตัวกันดำเนินงานในรูปของกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสมาชิกธนาคารข้าว พระราชทานและกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้า เป็นต้น

และหากพิจารณาถึงโครงการธนาคารข้าวพระราชทานที่เป็นต้นแบบของธนาคารข้าวในประเทศไทยนั้น มีผู้ศึกษาโครงการดังกล่าวไว้ว่า โครงการสามารถดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ของธนาคาร ได้ โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2550) ก็ศึกษาโครงการธนาคารข้าวพระราชทาน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง 3 ข้อ กล่าวคือ ส่งเสริมการรวมตัวเป็นกลุ่ม โดยเป็นกลุ่ม ออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มทอผ้า กลุ่มสหกรณ์ ในด้านการเป็นแหล่งอาหารสำรองของหมู่บ้าน มีจำนวนธนาคารข้าว ในอำเภอตัวอย่างทั้ง 4 อำเภอ รวม 34 แห่ง ยังฉางเฉลี่ยอำเภอละ 1 ฉาง ขนาดความจุเฉลี่ย 15 ตันต่อฉาง ด้านการพึ่งพาตนเองและคุณภาพชีวิต พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้สุทธิ และเงินออม เพิ่มขึ้นจากก่อนมีโครงการ ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้ และความเป็นอยู่ดีขึ้น ในด้านคุณภาพชีวิต สมาชิกธนาคาร มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีข้าวบริโภคเพียงพอ ทำให้มีเวลา สุขภาพมากขึ้น ไม่มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน ไปนอกพื้นที่ เนื่องจากในพื้นที่มีงานทำ และมีอาหารเพียงพอ จึงทำให้มีเวลาอยู่ร่วมกันมากขึ้น แต่อาจมีปัญหา อยู่บ้าง จากการที่สมาชิกบางรายไม่ส่งข้าวคืนเกิดหนี้สูญจำนวนมาก ทำให้ขาดสภาพคล่อง ควรมีการติดตาม ให้ความรู้แก่คณะกรรมการบริหารและสมาชิก เพื่อให้เข้าใจหลักการ ในการบริหารจัดการของธนาคาร โดยเฉพาะการจดบันทึกข้อมูลให้เป็นระบบให้ความรู้เรื่องพันธุ์ข้าวเทคโนโลยีต่าง ๆ การดูแลรักษาเพื่อให้ได้ ผลผลิตเพิ่มขึ้น รวมทั้งส่งเสริมในด้านการประกอบอาชีพเสริม เพื่อสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง

การตรวจเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบถึงประเด็นตัวแปรต่าง ที่สามารถนำมา กำหนดเป็นประเด็นตัวชี้วัดของการประเมินผลโครงการนี้ได้ อาทิ ประเด็นกฎระเบียบการดำเนินงานของธนาคาร ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับเกษตรกรสมาชิกในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการได้

2.5.2 แนวคิด และทฤษฎี

1) แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผล (Evaluation)

นิยามการประเมิน นักประเมินได้ให้ความหมายของการประเมินไว้หลากหลาย ดังนี้ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2552)

1.1) การประเมิน (Evaluation) หมายถึง การวัด (Measurement) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ ที่ใช้ในโรงเรียนอย่างกว้างขวางเป็นระยะเวลานาน เพื่อประเมินผู้เรียนว่ามีความรอบรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียน มากน้อยเพียงไร โดยใช้วิธีการสังเกต สอบปากเปล่า หรือใช้แบบทดสอบเพื่อให้ได้คะแนนเป็นตัวบ่งชี้ ระดับผลสัมฤทธิ์และความสามารถทางสมองของผู้เรียน

1.2) การประเมิน (Evaluation) หมายถึง การวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) ซึ่งมีการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์สำหรับตัดสินใจและพัฒนาโครงการทางด้านสังคม ทั้งในด้าน การวางแผน การติดตามผล ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ

1.3) การประเมิน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบความสอดคล้อง (Determining congruence) เป็นกระบวนการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างผลได้ของโครงการที่เกิดขึ้นจริง กับวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้

1.4) การประเมิน (Evaluation) หมายถึง การช่วยตัดสินใจ (Assist decision making) เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความมั่นใจในการตัดสินใจ โดยเก็บรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำรายงานสารสนเทศเกี่ยวกับผลของโครงการ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และปัญหาของโครงการที่ควรมีการปรับปรุงแก้ไข สำหรับผู้บริหารใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสม

1.5) การประเมิน (Evaluation) หมายถึง การบรรยายอย่างลุ่มลึก (Description or Portrayal) เป็นการบรรยายสิ่งที่มุ่งประเมินอย่างลึกซึ้งรอบด้าน ทั้งในด้านเงื่อนไขก่อนเริ่มโครงการ ความสัมพันธ์และความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวัง สิ่งที่เกิดขึ้นจริง และมาตรฐาน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงการ ผลลัพธ์ของโครงการ และผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อสะท้อนทัศนคติและการตัดสินใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการประเมิน

1.6) การประเมิน (Evaluation) หมายถึง การตัดสินคุณค่า (Determining of worth or value) เป็นการอาศัยความเชี่ยวชาญในหลักการสังเกตและเหตุผลของผู้ประเมินในการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน อาทิ การรับรองวิทยฐานะ การพิจารณาผลงานทางวิชาการ และการสัมภาษณ์คัดเลือกบุคลากร

2) ประเภทการประเมิน แบ่งตามเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ ดังนี้ (สมคิด พรหมจ้อย, 2550)

2.1) แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน เป็น 2 ประเภท คือ

2.1.1) การประเมินเพื่อปรับปรุงหรือการประเมินความก้าวหน้า (Formative evaluation)

2.1.2) การประเมินเพื่อสรุปผลหรือการประเมินรวมสรุป (Summative evaluation)

2.2) แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน เป็น 2 ประเภท คือ

2.2.1) การประเมินที่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal – Based evaluation) เป็นการประเมินว่าการดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนประเมินว่าโครงการมีวัตถุประสงค์ใดบ้าง

2.2.2) การประเมินที่เป็นอิสระไม่ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการ (Goal – free evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยไม่ทราบว่าโครงการมีวัตถุประสงค์ใดบ้าง

2.3) แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน เป็น 3 ประเภท คือ

2.3.1) การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Pre – evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกโครงการ ตรวจสอบความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของการวางแผน ดำเนินโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการในการนำไปปฏิบัติ และคุณภาพของโครงการ รวมทั้งตรวจสอบโอกาสของโครงการที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

2.3.2) การประเมินระหว่างการทำงาน (Implementation Evaluation or Process Evaluation) เป็นการประเมินการทำงานเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปปฏิบัติ โดยมุ่งตอบคำถามว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้หรือไม่ได้ มีจุดเด่น จุดด้อย ปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง เพราะเหตุใด เพื่อดำเนินการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขโครงการได้ทันทั่วทั้งที่

2.3.3) การประเมินภายหลังการทำงาน (Post – evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตอบคำถามว่าโครงการประสบผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ผลการทำงานคุ้มค่าหรือไม่ การประเมินประเภทนี้จะเป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้น โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยอาจเป็นการประเมินทันทีเมื่อสิ้นสุดโครงการหรือติดตามผลเป็นระยะเวลาหนึ่งก่อนทำการประเมิน อาทิ การประเมินผลกระทบโครงการที่ต้องมีการทิ้งช่วงเป็นระยะเวลา 1 – 2 ปี ก่อนทำการประเมิน

3) กระบวนการประเมิน การประเมินเป็นการวิจัยรูปแบบหนึ่ง มีขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน ได้แก่ วิเคราะห์โครงการที่จะประเมิน ระบุหลักการและเหตุผลของการประเมิน กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน กำหนดกรอบแนวทางการประเมินเกี่ยวกับตัวแปร ข้อมูล หรือตัวชี้วัดที่ต้องการศึกษา การสุ่มตัวอย่าง แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล และเกณฑ์การประเมิน เลือกวิธีการและสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เลือกสถิติเทคนิควิเคราะห์ข้อมูล และตัดสินใจคุณค่าจากข้อมูล และจัดทำรายงานการประเมินเพื่อนำเสนอผู้บริหารเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ (สมคิด พรหมจ้อย, 2550)

4) รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) (สมคิด พรหมจ้อย, 2550)

Stufflebeam ได้เสนอแนวคิดในการประเมินที่เรียกว่า “CIPP approach” ซึ่งคำว่า “CIPP” เป็นคำที่ย่อมาจากคำว่า context, input, process และ product การประเมินตามแนวทาง CIPP นี้เป็นการประเมิน ที่เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง เน้นการใช้ข้อมูลควบคู่กับการบริหารโครงการเพื่อหาสารสนเทศประกอบการตัดสินใจ วัตถุประสงค์ของการประเมิน คือ การให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีรายละเอียดที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ โดยสามารถประยุกต์ใช้ในการประเมินโครงการ ดังนี้

1) การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation: C) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญที่ช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์และความเป็นไปได้ของโครงการ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามต่าง ๆ อาทิ โครงการตอบสนองต่อปัญหาหรือความต้องการที่จำเป็นอย่างแท้จริงหรือไม่ วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน เหมาะสม และสอดคล้องกับนโยบายขององค์กรหรือหน่วยเหนือหรือไม่ และโครงการมีโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ หรือไม่

2) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation: I) เป็นการประเมินเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ของโครงการ โดยพิจารณาว่าปัจจัยที่ใช้ดำเนินโครงการมีความเหมาะสมหรือไม่ มีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ อาทิ ปัจจัยที่กำหนดไว้ของโครงการ มีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่และกิจกรรม แบบ และทางเลือกที่ได้เลือกและกำหนดไว้แล้วในโครงการ มีความเป็นไปได้และเหมาะสมเพียงใด

3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: P) เป็นการประเมินระหว่าง การดำเนินโครงการ เพื่อค้นหาข้อดีและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ และรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการนั้น ๆ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ อาทิ การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้หรือไม่ได้ เพราะเหตุใด เกิดปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง และมีแนวทาง และการแก้ไขปัญหาอย่างไร

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation: P) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาว่า ผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือสิ่งที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการรายงานการประเมินสภาพแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้น และกระบวนการร่วมด้วย เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามต่าง ๆ อาทิ เกิดผลได้หรือผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ คุณภาพของผลลัพธ์เป็นอย่างไร และเกิดผลกระทบอื่นใดบ้างหรือไม่

5) แนวคิดเกี่ยวกับตัวแบบเชิงตรรกะ (Logic Model) (อ้างใน วัฒนา, 2553)

ตัวแบบ Logic Model เป็นวิธีการสื่อที่เป็นระบบ และเห็นภาพได้ชัดเจนที่นำเสนอความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรในการปฏิบัติงานของแผนงาน การจัดทำกิจกรรม และการเปลี่ยนแปลงหรือผลงานที่ต้องการบรรลุผลสำเร็จ (W.K. Kellogg Foundation, 2004:p1)

ตัวแบบ Logic Model มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ทรัพยากรต่างๆ (Resources) เช่น คน เงิน การจัดการองค์การ และชุมชน ที่แผนงานสามารถจัดหาได้เพื่อดำเนินงาน หรือที่เรียกว่า ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

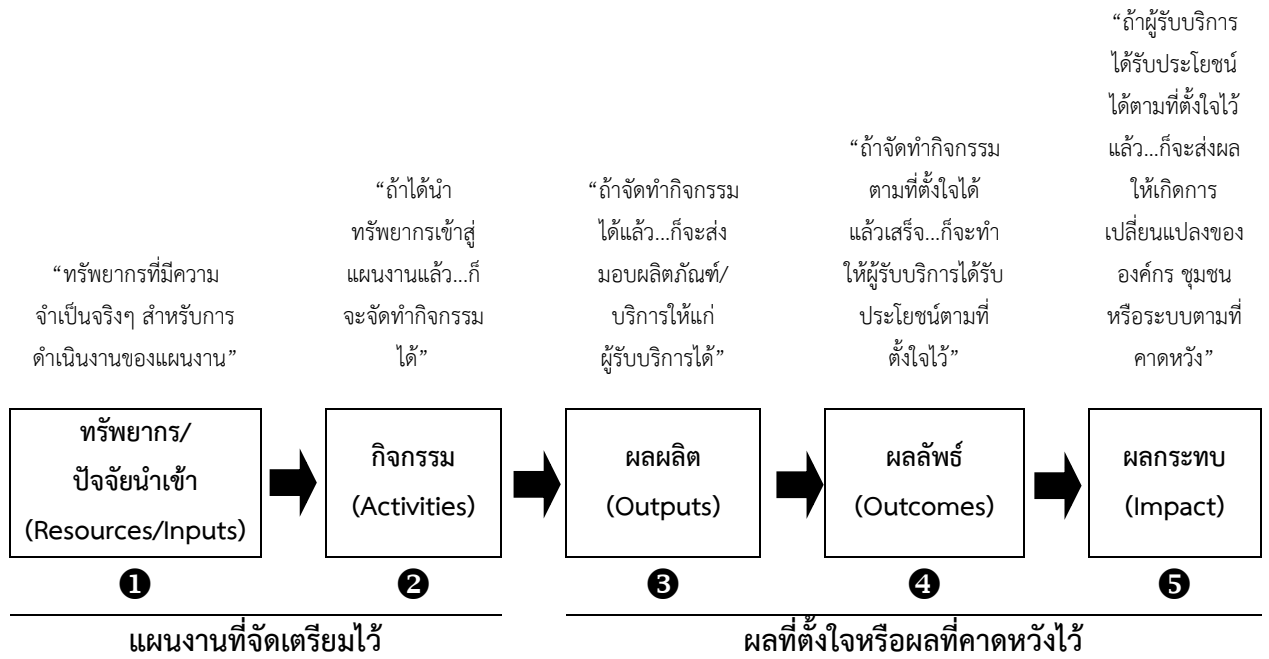
2) กิจกรรมของแผนงาน (Program Activities) เป็นสิ่งที่แผนงานจัดทำ โดยใช้ทรัพยากร กิจกรรมเป็นทั้งกระบวนการ เครื่องมือ เหตุการณ์ เทคโนโลยี และการกระทำที่เป็นส่วนที่แผนงานตั้งใจจะทำกิจกรรมการพัฒนานี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง หรือผลงานที่ต้องบรรลุผลสำเร็จ ได้แก่ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ (Outputs , Outcomes และ Impacts)

3) ผลผลิต (Outputs) เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการจัดกิจกรรมของแผนงาน และอาจครอบคลุมถึงประเภท ระดับ และเป้าหมายของการให้บริการที่ส่งมอบของแผนงาน

4) ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ สถานภาพ และระดับของหน้าที่การงานของผู้มีส่วนร่วมในแผนงาน ผลลัพธ์ระยะสั้นวัดได้ภายใน 1-3 ปี ผลลัพธ์ระยะยาววัดได้ภายใน 4-6 ปี และนำไปสู่ผลกระทบได้ภายใน 7-10 ปี

5) ผลกระทบ (Impacts) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งใจ และไม่ตั้งใจที่เกิดขึ้นในองค์การชุมชน หรือระบบ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการจัดทำกิจกรรมของแผนงานที่ปรากฏในช่วง 7-10 ปี ของการดำเนินงานตามแผนงาน ซึ่งโดยปกติมักจะทำการประเมินผลกระทบเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของแผนงาน

ตัวแบบ Logic Model ถือเป็นทฤษฎีหนึ่ง ที่นักประเมินผลเรียกว่า ทฤษฎีแผนงาน (Program Theory) เพราะฉะนั้นการอธิบายกระบวนการทำงานของแผนงานที่เป็นปัจจัย ซึ่งมีอิทธิพลต่อผลสุดท้ายที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดแผนงาน

ภาพที่ 2.1 แบบจำลองโลจิก (Logic Model)

ที่มา : W.K. Kellogg Foundation, 2004: p3

6) การวัดเจตคติ/ทัศนคติ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 หน้า 321) ได้บัญญัติศัพท์ว่า เจตคติ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Attitude มาจากภาษาลาตินคำว่า Aptus หมายถึง ทำที่หรือความรู้สึกของบุคคลต่อ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากนี้คำว่า เจตคติ หรือนักวิชาการบางคนใช้คำว่า ทัศนคติ นั้น ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมายรวมถึงบริบทของการประเมินค่า ดังนี้

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2548) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง การประเมินหรือการตัดสินเกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบในวัตถุ หรือเหตุการณ์ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของคนคนหนึ่ง เกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง หรือเป็นท่าทีหรือแนวโน้มส่วนบุคคลที่แสดงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจเป็นบุคคล กลุ่มคน ความคิด และสิ่งของที่ได้รับ

วิภาส ทองสุข (2552) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า คือการประเมินหรือตัดสินเพื่อสะท้อนความรู้สึกของคนเกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบในวัตถุ สิ่งของ บุคคล หรือเหตุการณ์ จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งใด ๆ อันเนื่องมาจากความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งแสดง ออกมาเป็นพฤติกรรมในลักษณะ ชอบ ไม่ชอบ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย พอใจ ไม่พอใจ ต่อสิ่งใด ๆ ในทิศทางใด ทิศทางหนึ่งทั้งทางบวกและทางลบ

การวัดเจตคติโดยตรงทำได้ยากเนื่องจากเป็นการวัดความรู้สึก นึกคิด ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลตามความหมายข้างต้น ดังนั้น การประเมินค่าเจตคติของบุคคลในเรื่องต่างๆ จึงเป็นการวัดทางอ้อม เช่น การถามสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับเรื่องที่ต้องการวัดโดยให้บุคคลเป้าหมายเป็นผู้ตอบ ให้คะแนน หรือประเมินค่าจากคำตอบตามความคิดเห็นต่างๆที่มี (เกษฎา อังกาบสี, 2554) อย่างไรก็ตามการวัดเจตคติมีความสำคัญ 4 ประการ คือ

1) การวัดเจตคติเพื่อทำนาย เป็นการวัดเจตคติที่ทำนายว่าบุคคลนั้นมีความรู้สึก นึกคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆและกระทำไปอย่างไร

2) การวัดเจตคติเพื่อเข้าใจสาเหตุและผล เป็นการวัดเจตคติจากการกระทำว่าทำไมบุคคลนั้น ถึงทำเรื่องต่างๆ ด้วยเหตุผลใด

3) การวัดเจตคติเพื่อหาทางป้องกัน เป็นการวัดเจตคติเพื่อประเมินความคิดเห็นของคนคนหนึ่ง เช่น การรับบุคคลเข้าเป็นแพทย์ พยาบาล นักบิน อาจารย์ จำเป็นต้องได้เจตคติที่ดีและเหมาะสมต่ออาชีพนั้น มิฉะนั้นอาจทำให้เกิดผลเสียหายต่อผู้ที่เกี่ยวข้องได้

4) การวัดเจตคติเพื่อหาทางแก้ไข เนื่องจากแต่ละคนมีเจตคติที่แตกต่างกัน คนในสังคมจึงอาจมีเจตคติที่สอดคล้อง ไม่สอดคล้องในเรื่องต่างๆอยู่เสมอ ดังนั้นการวัดเจตคติจะช่วยแก้ไขให้บุคคลที่มีเจตคติที่ไม่ดี/ไม่สอดคล้องกับจริยธรรม คุณธรรมของสังคม

วิธีการวัดเจตคติมีหลายวิธี แต่ที่นิยมมี ดังนี้

1) การวัดเจตคติของเทอร์สโตน เป็นการวิเคราะห์ค่าความคิดเห็น (Scale Value) ก่อนนำไปใช้จริง เนื่องจากเราไม่สามารถวัดเจตคติของบุคคลได้โดยตรง จึงต้องวัดจากความคิดเห็นของบุคคลโดยแบ่งความรู้สึกออกเป็น 11 ช่วง เท่าๆ กัน และกำหนดค่าน้ำหนักในแต่ละช่วงชัดเจน

2) การวัดเจตคติตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) เป็นการวิเคราะห์ค่าความคิดเห็นหลังจากนำไปทดลองใช้แล้ว การวัดเจตคติของลิเคิร์ตแบ่งระดับการวัดเป็นมาตราส่วน 5 ระดับ โดยสเกลแต่ละระดับมีความต่อเนื่องจาก การเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง แต่ละระดับกำหนดคะแนนเป็น 5 4 3 2 และ 1 ตามลำดับ การวัดแบบนี้นิยมใช้กันทั่วไป เพราะสร้างได้ง่าย และใช้ได้ผลดี

3) การวัดเจตคติตามวิธีของออสกู๊ด (Osgood) การวัดแบบนี้ใช้คำคุณศัพท์อธิบายคุณลักษณะของสิ่งที่วัดออกเป็นคำตรงกันข้ามกัน เช่น ดี-เลว ชอบ-ไม่ชอบ เป็นต้น การวัดแบบนี้ประกอบด้วยข้อที่ให้เลือก 7 ข้อ จากการประเมินค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากด้านหนึ่งไปอีกด้านหนึ่ง

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของ Cummins, R.A. and Gullone, E. (2000) พบว่าการศึกษาความพอใจของบุคคลในเรื่องคุณภาพชีวิตโดยขยายการวัดจาก 5 (ตามวิธีของลิเคิร์ต) ของหรือ 7 ระดับ (ตามวิธีของออสกู๊ด) นั้น ไม่ส่งผลเสียหายต่อความเที่ยงของข้อมูล (Reliability) ในทางตรงกันข้ามกลับยิ่งเพิ่มความรับรู้ความพอใจ หรือความคิดเห็นได้กว้างขึ้น โดยสรุปว่าการวัดความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตควรใช้ระดับการวัด 10 ระดับ

2.6 วิธีการประเมินผล

2.6.1 รูปแบบการประเมินผล

จากการศึกษาแนวคิดจากหลายๆ แนวคิด จึงได้นำแบบจำลอง Logic และ CIPP มาประยุกต์ใช้ และสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการประเมินผลครั้งนี้ ซึ่งจะประเมินในด้าน ปัจจัย กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ในเบื้องต้น โดยคำนึงถึงระยะเวลา และกระบวนการดำเนินงานตามขั้นตอนของโครงการ

2.6.2 ประเภทการประเมินผล

การประเมินผลครั้งนี้เป็นการประเมินผลในขณะทีโครงการกำลังดำเนินงาน (Implementation Evaluation) เพื่อประเมินความเชื่อมโยงสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของโครงการ ตั้งแต่ปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินโครงการจนถึงผลลัพธ์ของโครงการ และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำผลการประเมินไปใช้ประกอบการพัฒนาการดำเนินโครงการในระยะต่อไปให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างแท้จริง

2.6.3 แผนแบบการประเมินผล

การประเมินผลครั้งนี้เป็นการประเมินผลลัพธ์ ในปี 2560 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยเปรียบเทียบก่อนหลังที่เกิดขึ้นจริงกับวัตถุประสงค์โครงการที่กำหนดไว้ โดยเปรียบเทียบกับแผนที่กำหนด

2.6.4 ประเด็นและตัวชี้วัด จากการศึกษาข้อมูลการดำเนินงาน แนวคิดและทฤษฎีการประเมินผล นำมากำหนดประเด็น ตัวชี้วัด และเกณฑ์การประเมินผล รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด และเกณฑ์การวัดของการประเมินผลธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ปี 2560

ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด
1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs: I)		
1.1 งบประมาณ	- ร้อยละของงบประมาณที่เบิกจ่าย - ความทันเวลาของงบประมาณที่ได้รับ	เปรียบเทียบกับที่ได้รับ การจัดสรร
1.2 ปัจจัยที่สนับสนุน	- จำนวนปัจจัย/สิ่งของ ที่สนับสนุนให้สถาบันเกษตรกร	
1.3 องค์ความรู้	- หลักสูตร/เนื้อหาที่ถ่ายทอด	
2. กระบวนการ (Process: P)		
2.1 การเตรียมความพร้อมการจัดตั้งธนาคาร	- มีการจัดทำคู่มือการดำเนินงานธนาคาร - ธนาคารที่ได้รับคู่มือการดำเนินงานธนาคาร - ร้อยละของสหกรณ์/สถาบันเกษตรกรที่เห็นว่าหลักเกณฑ์ที่กำหนดมีความชัดเจน	มี/ไม่มี
2.2 ความพร้อมสถาบันเกษตรกร	- จำนวนธนาคารที่มีการกำหนดระเบียบ ระบบบัญชี ฯลฯ - ร้อยละของช่องทางการประชาสัมพันธ์ธนาคาร - การจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินกิจการธนาคาร (การกำหนดระเบียบระบบบริหาร การรับฝาก ยืม ถอน วางระบบบัญชี ฯลฯ)	มี/ไม่มี เท่ากับเป้าหมาย
2.2 การสนับสนุนการดำเนินงาน	- จำนวนครั้งในการจัดเวทีชุมชนเพื่อชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงาน - จำนวนครั้งในการติดตามการดำเนินงานธนาคารของสถาบันเกษตรกร	เท่ากับเป้าหมาย

ที่มา : จากการศึกษา

หมายเหตุ : ¹⁴อ้างอิงจากการรายงานการประเมินผลธนาคารสินค้าเกษตรรอบ 12 เดือน (ปีงบประมาณ พ.ศ.2560)

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด และเกณฑ์การวัดของการประเมินผลธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ปี 2560 (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด
3. ผลผลิต (Outputs: O)		
3.1 การจัดตั้งธนาคาร	- จำนวนธนาคารข้าวฯ ที่จัดตั้งได้ตามแผน - จำนวนธนาคารที่เปิดดำเนินการตามรูปแบบธนาคาร - จำนวนธนาคารที่เปิดให้บริการแล้ว - จำนวนเกษตรกรสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ	เท่ากับเป้าหมาย
3.2 การสนับสนุนปัจจัย	- จำนวนธนาคารที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต/สิ่งของ	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ^{1/4}
3.3 การมีส่วนร่วม	- ร้อยละของเกษตรกรสมาชิกที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ^{1/4}
3.4 การอบรมถ่ายทอดความรู้	- ร้อยละของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมถ่ายทอดความรู้ - ร้อยละของเกษตรกรที่นำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติ - รูปแบบการให้บริการเกษตรกรสมาชิกของแต่ละธนาคาร	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ^{1/4}
3.5 การใช้บริการธนาคาร	- ร้อยละของเกษตรกรสมาชิกที่ใช้บริการธนาคารแล้ว	
3.6 การรับรู้	- ร้อยละของเกษตรกรที่รับรู้/เข้าใจการดำเนินงานธนาคาร	
4. ผลลัพธ์ (Outcomes: O)		
4.1 มูลค่าการให้บริการ	- มูลค่าปัจจัยการผลิต และสินค้าอุปโภคบริโภคที่เกษตรกร ยืม/ฝาก/ถอน/คืน สินค้าเกษตร - ปริมาณ และมูลค่าการให้บริการในธนาคารของเกษตรกร	
4.2 ปัจจัยการผลิตจากธนาคาร	- ประเภทของปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรสมาชิกยืมจากธนาคาร	
4.3 การบรรเทาความเดือดร้อน ของเกษตรกร	- ความเพียงพอของปัจจัยการผลิตภายในธนาคาร - คุณภาพของปัจจัยการผลิตภายในธนาคาร - มูลค่าความต้องการปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเปรียบเทียบกับวงเงินที่ได้รับ	- ความต้องการปัจจัยการผลิตของเกษตรกร ผลิตของเกษตรกร เปรียบเทียบกับจำนวน/ ปริมาณที่สามารถยืมได้
4.4 ลดรายจ่ายด้านปัจจัยการผลิต	- ร้อยละของเกษตรกรสมาชิกที่มีความเดือดร้อนด้านปัจจัยการผลิตลดลง - มูลค่าราคาปัจจัยการผลิตภายในธนาคารเปรียบเทียบกับตลาดทั่วไป	ปริมาณที่สามารถยืมได้จากธนาคาร
4.5 ความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกร	- ร้อยละของเกษตรกรสมาชิกที่มีค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตลดลง (เมล็ดพันธุ์/ปุ๋ย/ยา/ฯลฯ) - มูลค่าความต้องการปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเปรียบเทียบกับวงเงินที่ได้รับ	
4.6 ข้อคิดเห็นต่อโครงการ	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีความต้องการปัจจัยการผลิตจากธนาคารเพิ่มขึ้น - ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการ (ด้านการประชาสัมพันธ์โครงการ/การจัดตั้งธนาคาร/คุณภาพของปัจจัยการผลิต)	

ที่มา : จากการศึกษา

หมายเหตุ : ^{1/4}อ้างอิงจากการรายงานการประเมินผลธนาคารสินค้าเกษตรรอบ 12 เดือน (ปีงบประมาณ พ.ศ.2560)

2.6.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ เพื่อสอบถามกลุ่มเกษตรกร สมาชิกธนาคาร คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบธนาคารฯ ในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ และประมวลผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรคต่างๆ ที่เกิดจากการดำเนินงาน และข้อมูล ต้นทุนการผลิตผ้าไหมของเกษตรกรในเบื้องต้น เพื่อไว้เป็นข้อมูลสำหรับการประเมินผลโครงการ ในระยะต่อไป

2) แหล่งข้อมูล

2.1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ในการกำหนดขนาดตัวอย่างควรพิจารณาใน 2 ประเด็นคือ (ศูนย์ประเมินผล, 2554)

1) ธรรมชาติของประชากร ถ้าประชากรที่กำลังศึกษา มีคุณสมบัติเหมือนกันมาก หรือมีความแตกต่างกันของลักษณะต่างๆ ของสมาชิกน้อย การใช้ขนาดตัวอย่างจำนวนน้อยก็สามารถทำได้

2) ลักษณะของงานวิจัย ซึ่งงานวิจัยบางประเภท ไม่จำเป็นต้องใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ก็ได้ เช่น งานวิจัยเชิงทดลอง เป็นต้น

ดังนั้นในการกำหนดขนาดตัวอย่างการประเมินผลครั้งนี้ จึงกำหนดโดยคำนึงถึง ธรรมชาติของประชากร ที่มีพื้นฐานเหมือนกัน คือ ปลูกข้าวเป็นหลัก และมีการใช้บริการธนาคารในลักษณะ เหมือนกัน (ยืม คืน ผาก ถอน) ประกอบกับข้อจำกัดของจำนวนบุคลากร และระยะเวลาในการสำรวจ จึงกำหนดตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ 10% จากประชากรเป้าหมาย จำนวน 2,200 ราย ได้จำนวนเกษตรกร ตัวอย่าง 220 ราย และสุ่มธนาคาร 10 แห่ง จาก 21 แห่ง ในปี 2560 แห่งละ 22 ราย

2.2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดโครงการ และผลการดำเนินโครงการที่ผ่านมาในปี 2560 จากเอกสารที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ เอกสาร คู่มือการดำเนินงานธนาคารสินค้าเกษตร และสรุปภาพรวมผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ มาตรการธนาคารสินค้าเกษตรของกรมส่งเสริมสหกรณ์ และเอกสารรายงานการประเมินผล รอบสิ้นปีงบประมาณ 2560 งานตามนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ของสำนักงาน เศรษฐกิจการเกษตร

2.6.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่ รวบรวมมาได้ทั้งหมด เช่น แบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามปลายเปิด ข้อความจากเอกสารรายงาน หรือข้อมูล จากการสังเกต นำมาวิเคราะห์ตามเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะโครงการ

2) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ในการประเมินผลครั้งนี้ทำการ วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ค่าผลรวม ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ เป็นต้น โดยเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย และเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และนำเสนอผลด้วยวิธีพรรณนา ประกอบตาราง

3) การวัดเจตคติ/ทัศนคติ วัดโดยวิธีวัดแบบลิเคอร์ต (Likert Scale) ผสมผสานกับวิธีของ ออสกู๊ด (Osgood) กล่าวคือ กำหนดระดับค่าคะแนนออกเป็น 10 ระดับ แต่ละระดับมีความต่อเนื่องจากการเห็นด้วยอย่างยิ่งไปจนถึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยกำหนดคะแนนเป็น 10 9 8 7 6 5 4 3 2 และ 1 ตามลำดับ

2.7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล

ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกรมส่งเสริมสหกรณ์ในการพัฒนาการดำเนินงานธนาคารที่จัดตั้งแล้วให้บรรลุวัตถุประสงค์ของธนาคารมากยิ่งขึ้น และขยายผลการจัดตั้งธนาคารในพื้นที่อื่นเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิกธนาคารและคนในชุมชนให้ครอบคลุมมากขึ้น

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของกลุ่มเป้าหมายโครงการ

ในส่วนนี้เป็นข้อมูลของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง จำนวน 125 ราย ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรปี 2560 เกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษา พื้นที่ทำการเกษตร อาชีพหลัก และแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 เพศ อายุ ระดับการศึกษา ของเกษตรกรสมาชิก

จากการสอบถามเกษตรกรสมาชิกที่เป็นตัวอย่าง พบว่า เป็นเพศหญิง ร้อยละ 50.00 และเพศชาย ร้อยละ 50.00 มีอายุเฉลี่ย 55 ปี เกษตรกรสมาชิก ร้อยละ 63.20 จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมา ร้อยละ 32.00 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 4.00 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และร้อยละ 0.80 ไม่ได้เรียนหนังสือ และมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 40.61 ไร่ต่อครัวเรือน(ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 เพศ อายุ และระดับการศึกษาของเกษตรกรสมาชิก

รายการ	ร้อยละ
1. เพศ	
- ชาย	50.00
- หญิง	50.00
2. อายุเฉลี่ย (ปี)	55
3. ระดับการศึกษา	
- ไม่ได้เรียนหนังสือ	0.80
- ประถมศึกษา	63.20
- มัธยมศึกษา	32.00
- ปริญญาตรี	4.00
4. พื้นที่ถือครองเฉลี่ย (ไร่/ครัวเรือน)	40.61

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ. มิถุนายน 2561)

3.1.2 อาชีพหลัก อาชีพรอง และประสพการณ์การทำการเกษตรของเกษตรกรสมาชิก

เกษตรกรสมาชิกประกอบอาชีพหลักคือ ปลูกพืช คิดเป็นร้อยละ 97.60 รองลงมา คือ การเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 1.60 และทำงานเอกชน คิดเป็นร้อยละ 0.80 นอกจากนี้เกษตรกรสมาชิกยังมีอาชีพอื่นเสริมด้วย โดย ร้อยละ 27.40 รับจ้างนอกการเกษตร ค้าขาย/บริษัทเอกชน ร้อยละ 15.07 ปลูกพืชอื่นๆ และรับจ้างการเกษตร ร้อยละ 10.96 เลี้ยงสัตว์ และร้อยละ 4.11 รับราชการ (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 อาชีพหลัก อาชีพรอง และประสบการณ์การทำงานเกษตรของเกษตรกรสมาชิก

รายการ	ร้อยละ
1. อาชีพหลัก	
- ปลูกพืช	97.60
- เลี้ยงสัตว์	1.60
- ทำงานเอกชน	0.80
2. อาชีพรอง/อาชีพเสริม	
2.1 ไม่มีอาชีพเสริม	13.10
2.1 มีอาชีพเสริม	86.91
- ปลูกพืชอื่นๆ	15.07
- เลี้ยงสัตว์	10.96
- รับจ้างการเกษตร	15.07
- รับจ้างนอกการเกษตร	27.40
- ค่าขาย/บริษัทเอกชน	27.40
- รับราชการ	4.11
3. ประสบการณ์การทำงานเกษตร (ปี)	30

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

3.1.3 สมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรสมาชิก

เกษตรกรมีสมาชิกที่อยู่อาศัยในครัวเรือนด้วยกันเฉลี่ย 4 รายต่อครัวเรือน โดยในการทำการเกษตร พบว่า มีการใช้แรงงานภายในครัวเรือนในการทำการเกษตรเฉลี่ย 2 รายต่อครัวเรือน และเป็นแรงงานจ้างจากข้างนอกเฉลี่ย 2 รายต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรสมาชิก

รายการ	ราย/ครัวเรือน
1. สมาชิกในครัวเรือน	4
2. แรงงานที่ทำการเกษตร	
- แรงงานในครัวเรือน	2
- แรงงานจ้าง	2

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

3.1.4 ลักษณะของพื้นที่ทำการเกษตร

พื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรสมาชิก ร้อยละ 98.39 เป็นพื้นที่นาลุ่มปานกลาง ซึ่งเกษตรกรจะใช้สำหรับปลูกข้าว ร้อยละ 0.80 เป็นพื้นที่นาข้าวขึ้นน้ำ และพื้นที่ปลูกพืชไร่/พืชสวน (ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 ลักษณะของพื้นที่ทำการเกษตร

ลักษณะพื้นที่ทางการเกษตร	ร้อยละ
1. นาข้าวขึ้นน้ำ	0.81
2. นาลุ่มปานกลาง	98.39
3 ปลูกพืชไร่/พืชสวน	0.80
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

3.1.5 แหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร

เกษตรกรตัวอย่างที่เป็นสมาชิกธนาคาร ร้อยละ 52.40 ใช้น้ำจากน้ำฝนในการทำการเกษตร ร้อยละ 24.20 ใช้น้ำชลประทาน ร้อยละ 15.30 สูบน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ร้อยละ 5.60 ขุดเจาะบ่อบาดาลด้วยทุนส่วนตัว และร้อยละ 2.40 ใช้น้ำจากบ่อ/สระน้ำในไร่นา (ตารางที่ 3.6)

ตารางที่ 3.6 แหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรของเกษตรกรสมาชิก

แหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ^{1/}	ร้อยละ
1. น้ำฝน	52.40
2. น้ำชลประทาน	24.20
3. สูบเองจากแหล่งธรรมชาติ	15.30
4. บ่อ/สระน้ำในไร่นา	2.40
5. ขุดเจาะบ่อบาดาลด้วยทุนส่วนตัว	5.60

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/} สามารถเลือกได้หลายคำตอบ

3.1.6 แหล่งปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรนำมาเพาะปลูก

ในการเพาะปลูกเกษตรกรจะนำปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี และยา/สารเคมี มาจากหลายแหล่งด้วยกัน รายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ 3.7)

แหล่งปัจจัยการผลิตหลักๆ ที่เกษตรกรนำมาเพาะปลูกมาจากสหกรณ์การเกษตร และตลาดทั่วไปเป็นหลัก ทั้งนี้ เกษตรกรนำเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์ ยา/สารเคมี มาจากสหกรณ์การเกษตร/ธนาคารมากที่สุด ร้อยละ 61.20 79,70 36.40 และ 52.40 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.7)

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีการนำปัจจัยการผลิตจากของตนเองมาใช้เพาะปลูก ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ และปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งเกษตรกรมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในพื้นที่นาของตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาจากตลาด (ตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.7 แหล่งปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรนำมาเพาะปลูก

หน่วย : ไร่/ละ

แหล่งปัจจัยการผลิต ^{2/}	ปัจจัยการผลิต			
	เมล็ดพันธุ์	ปุ๋ยเคมี	ปุ๋ยอินทรีย์	ยา/สารเคมี
1. ตลาดทั่วไป	10.70	31.10	31.80	52.40
2. สหกรณ์การเกษตร	61.20	79.70	36.40	52.40
3. ของตนเอง	35.50		27.30	
4. อื่นๆ ^{1/}	6.60			
รวม	114.00	110.80	95.50	104.80

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/} อื่นๆ ได้แก่ ซื้อจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน/ได้รับแจกฟรี

^{2/} เกษตรกรสามารถใช้ปัจจัยการผลิตได้มากกว่า 1 แหล่ง

3.1.7 ข้อมูลการเข้าร่วมโครงการต่างๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เกษตรกรตัวอย่าง นอกจากจะเป็นสมาชิกธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรแล้ว พบว่า ไร่ละ 32.00 เข้าร่วมโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ไร่ละ 11.20 เข้าร่วมโครงการศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตด้านเกษตร (ศพก.) ไร่ละ 2.40 เข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ และโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ด้วย (ตารางที่ 3.8)

ตารางที่ 3.8 ข้อมูลการเข้าร่วมโครงการต่างๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

รายการ ^{1/}	ไร่ละ
1. ศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตด้านเกษตร (ศพก.)	11.20
2. ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่	32.00
3. การพัฒนาเกษตรอินทรีย์	2.40
4. การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่	2.40

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/} สามารถเลือกได้หลายคำตอบ

3.1.8 ปัญหาด้านการทำการเกษตรของเกษตรกรสมาชิก

ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 69.60 ประสบปัญหาด้านราคาผลผลิตตกต่ำมากที่สุด รองลงมาร้อยละ 56.80 เป็นปัญหาด้านโรคแมลงระบาด และ ร้อยละ 56.00 ขาดแคลนเงินทุน หลังเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรร้อยละ 68.00 ยังคงประสบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำอยู่ แต่ลดจากก่อนเข้าร่วมโครงการร้อยละ 1.60 แต่เกษตรกรประสบปัญหาด้านโรคแมลงระบาด ลดลงร้อยละ 8.80 และปัญหาขาดแคลนเงินทุน ลดลงร้อยละ 4.80

จากการศึกษาถึงปัญหาในการทำการเกษตรในด้านต่างๆ เช่น แรงงาน เงินทุน ปัจจัยการผลิต โรคระบาด และการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ / ปัจจัยการผลิต และราคาปัจจัยการผลิต มีเกษตรกรที่ประสบปัญหานี้ลดลงร้อยละ 8.00 และ 6.40 ตามลำดับ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการที่เกษตรกรใช้บริการสหกรณ์การเกษตร/ธนาคารข้าวฯ ส่วนปัญหาด้านอื่นๆ ลดลงเล็กน้อย ยกเว้นปัญหาการขาดแคลนน้ำ เนื่องจากปีเพาะปลูก 2560/61 สภาพอากาศแปรปรวน เกิดพายุ และอุทกภัย ส่งผลให้บางพื้นที่ประสบปัญหาน้ำท่วมพื้นที่เกษตร (ตารางที่ 3.9)

ตารางที่ 3.9 ปัญหาด้านการทำการเกษตรของเกษตรกรสมาชิก

ปัญหา ^{1/}	การเข้าร่วมโครงการ		การเปลี่ยนแปลง
	ก่อน	หลัง	(+/-)
1. ขาดแคลนแรงงาน	28.80	26.40	-2.40
2. ขาดแคลนเงินทุน	56.00	51.20	-4.80
3. ขาดแคลนเมล็ดพันธุ์/ปัจจัยการผลิตอื่นๆ	33.60	25.60	-8.00
4. ราคาเมล็ดพันธุ์/ปัจจัยการผลิตสูง	40.80	34.40	-6.40
5. ขาดแคลนน้ำ	43.20	32.80	-10.40
6. ดินเสื่อมคุณภาพ	26.40	22.40	-4.00
7. โรคแมลงระบาด	56.80	48.00	-8.80
8. ราคาผลผลิตตกต่ำ	69.60	68.00	-1.60
9. อื่นๆ ได้แก่ น้ำท่วม	24.80	28.80	4.00

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/} สามารถเลือกตอบได้หลายคำตอบ

3.1.9 แหล่งที่มาของเงินลงทุนที่ใช้ในการเพาะปลูก

เกษตรกรสมาชิก ร้อยละ 85.60 ใช้เงินกู้สำหรับซื้อปัจจัยการผลิตเพื่อนำมาเพาะปลูก โดยมาจากกองทุนต่างๆ ญาติ/เพื่อนบ้าน ชกส. และสหกรณ์การเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะกู้เงินจากสหกรณ์การเกษตร และชกส. เป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 79.44 และ 20.56 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามมีเกษตรกรที่ไม่ใช้เงินกู้ ใช้เพียงเงินส่วนตัวของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 43.20

ทั้งนี้ เกษตรกรประกอบอาชีพโดยอาศัยเงินกู้เป็นหลัก ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ที่ลดลง เนื่องจากเมื่อเพาะปลูกแล้ว ผลผลิตที่ขายได้ต้องนำไปชำระคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ย ทำให้มีรายได้น้อย (ตารางที่ 3.10)

ตารางที่ 3.10 แหล่งที่มาของเงินทุนที่เกษตรกรใช้ในการเพาะปลูก

แหล่งที่มาของเงินทุน	ร้อยละ
1. เงินกู้^{1/}	85.60
- กองทุนต่างๆ	7.48
- ญาติ/เพื่อนบ้าน	3.74
- ธกส.	20.56
- สหกรณ์การเกษตร	79.44
2. เงินทุนส่วนตัว	43.20

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/} สามารถเลือกตอบได้หลายคำตอบ

บทที่ 4 ผลการประเมินผล

ปี 2560 ดำเนินการจัดตั้งธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรใน 21 แห่ง 20 จังหวัด ประเมินผล โดยสุ่มธนาคารที่เป็นตัวอย่างจำนวน 10 แห่ง จาก 21 แห่ง และสุ่มตัวอย่างจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิก กับธนาคารฯ ทำการประเมินผลในด้านด้านปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Outputs) และผลกระทบ (Outcomes) ที่เกิดขึ้นจากโครงการ รายละเอียดดังนี้

4.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

4.1.1 งบประมาณ และความทันเวลา

สำนักงานสหกรณ์จังหวัด ได้รับงบประมาณสำหรับดำเนินงานโครงการธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรในปี 2560 ทั้ง 21 แห่ง จำนวน 1,954,800 บาท ใช้จ่ายงบประมาณไป จำนวน 1,954,790 บาท คิดเป็นร้อยละ 99.99 ของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร ทั้งนี้ ในจังหวัดอุทัยธานี ได้รับงบประมาณ 130,000 บาท สำหรับดำเนินงานโครงการธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร 2 แห่ง เป็นธนาคารที่จัดตั้งในปี 2559 จำนวน 1 แห่ง และ ปี 2560 จำนวน 1 แห่ง และศรีสะเกษ ได้รับงบประมาณสำหรับดำเนินงานธนาคารที่จัดตั้งในปี 2560 จำนวน 2 แห่ง (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 งบประมาณที่หน่วยงานได้รับการจัดสรรแยกเป็นรายจังหวัด

ลำดับ	จังหวัด	งบประมาณ (บาท)		ร้อยละ
		แผน	ผล	
1.	อุทัยธานี ^{2/}	130,000	130,000	100.00
2.	กาฬสินธุ์	89,200	89,200	100.00
3.	ชัยนาท ^{1/}	89,200	89,200	100.00
4.	ชัยภูมิ	89,200	89,200	100.00
5.	พิษณุโลก ^{1/}	89,200	89,200	100.00
6.	พะเยา ^{1/}	89,200	89,200	100.00
7.	บุรีรัมย์ ^{1/}	89,200	89,200	100.00
8.	อุดรดิษฐ์	89,200	89,200	100.00
9.	สุโขทัย ^{1/}	89,200	89,200	100.00

ที่มา : : กรมส่งเสริมสหกรณ์ (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/}ธนาคารสำรวจในปี 2560

^{2/}งบประมาณสำหรับธนาคารที่จัดตั้งปี 2559 จำนวน 1 แห่ง และปี 2560 จำนวน 1 แห่ง

^{3/}จังหวัดศรีสะเกษ จัดตั้งธนาคารในปี 2560 จำนวน 2 แห่ง

ตารางที่ 4.1 งบประมาณที่หน่วยงานได้รับการจัดสรรแยกเป็นรายจังหวัด (ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	งบประมาณ (บาท)		ร้อยละ
		แผน	ผล	
10.	ลำพูน ^{1/}	89,200	89,200	100.00
11.	ศรีสะเกษ ^{3/}	130,000	130,000	100.00
12.	ปทุมธานี	89,200	89,200	100.00
13.	ลำปาง ^{1/}	89,200	89,200	100.00
14.	เชียงราย	89,200	89,200	100.00
15.	พระนครศรีอยุธยา ^{1/}	89,200	89,190	99.99
16.	พิจิตร	89,200	89,200	100.00
17.	เพชรบูรณ์ ^{1/}	89,200	89,200	100.00
18.	สกลนคร	89,200	89,200	100.00
19.	อุบลราชธานี ^{1/}	89,200	89,200	100.00
20.	น่าน	89,200	89,200	100.00
รวม		1,954,800	1,954,790	99.99

ที่มา : : กรมส่งเสริมสหกรณ์ (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/}ธนาคารสำรวจในปี 2560

^{2/}งบประมาณสำหรับธนาคารที่จัดตั้งปี 2559 จำนวน 1 แห่ง และปี 2560 จำนวน 1 แห่ง

^{3/}จังหวัดศรีสะเกษ จัดตั้งธนาคารในปี 2560 จำนวน 2 แห่ง

4.1.2 การสนับสนุนการดำเนินงาน

1) ปัจจัย/สิ่งของที่สนับสนุนให้สถาบันเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกร

หน่วยงานไม่ได้จัดสรร/สนับสนุนปัจจัยการผลิต/สิ่งของต่างๆ ให้กับสถาบันเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรที่จัดตั้งธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร แต่เป็นการสนับสนุนในด้านการประชาสัมพันธ์ จัดทำแผนพับประชาสัมพันธ์ และป้ายประชาสัมพันธ์ธนาคารให้กับสถาบันเกษตรกร

2) หลักสูตร/เนื้อหาความรู้ที่ถ่ายทอด

2.1) คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร

สำนักงานสหกรณ์จังหวัด จัดอบรมให้ความรู้ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานธนาคาร ให้กับคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคารฯ และเกษตรกรที่สมัครเป็นสมาชิก โดยหลักสูตรที่จัดอบรมให้ นั้น มีความแตกต่างกันไป เนื้อหาที่จัดอบรมให้กับให้คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร ร้อยละ 90 เป็นเรื่องความเป็นมาของธนาคารข้าวฯ ร้อยละ 100 เรื่องหลักการดำเนินงานธนาคาร ระเบียบเงื่อนไขการ

ใช้บริการธนาคาร ร้อยละ 50 เรื่องรูปแบบการบันทึกบัญชีของธนาคารร้อยละ 60 เรื่องเทคโนโลยีการผลิตข้าว และร้อยละ 10 เรื่องแผนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ (ตารางที่4.2)

ตารางที่ 4.2 หลักสูตร/เนื้อหาความรู้ที่ถ่ายทอดให้คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร

เนื้อหา ^{1/}	ร้อยละ
1. ความเป็นมาการจัดตั้งธนาคาร	90.00
2. หลักการดำเนินงานธนาคาร/ระเบียบ/เงื่อนไข	100.00
3. รูปแบบบัญชีธนาคาร	50.00
4. เทคโนโลยีการผลิตข้าว	60.00
5. แผนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์	10.00

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัด (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/} ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

2.2) เกษตรกรสมาชิก

สำหรับหลักสูตร/เนื้อหาที่อบรมให้กับเกษตรกรสมาชิกธนาคาร สำนักงานสหกรณ์จังหวัดจัดอบรมให้ความรู้ในด้านเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 88.89 รองลงมาอบรมเรื่องการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต คิดเป็นร้อยละ 55.56 เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกร และเรื่องการลงทุนด้วยการใช้เครื่องจักรกล คิดเป็นร้อยละ 11.11 เท่ากัน (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 หลักสูตร/เนื้อหาความรู้ที่ถ่ายทอดให้เกษตรกรสมาชิกธนาคาร

หลักสูตร/เนื้อหาการอบรม ^{1/}	ร้อยละ
1. เทคโนโลยีการผลิตข้าวที่เหมาะสม	88.89
2. การปรับปรุงคุณภาพผลผลิต	55.56
3. การรวมกลุ่ม	11.11
4.การลงทุนการผลิตด้วยเครื่องจักรกลการเกษตร	11.11

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัด (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/} ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

4.2 กระบวนการ (Process)

4.2.1 การเตรียมความพร้อมการจัดตั้งธนาคาร

1) การจัดทำคู่มือการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดจัดทำคู่มือการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานจัดตั้งธนาคารให้กับสหกรณ์การเกษตรคิดเป็นร้อยละ 80 และอีกร้อยละ 20 ไม่ได้จัดทำเป็นคู่มือ แต่เป็นการนำร่างระเบียบการดำเนินงานธนาคารให้กับสหกรณ์การเกษตรแทน (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 การจัดทำคู่มือการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร

การจัดทำคู่มือการดำเนินงานธนาคาร	ร้อยละ
1.จัดทำคู่มือ	80.00
2.ไม่ได้จัดทำคู่มือ	20.00
รวม	100.00

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัด (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

2) สหกรณ์การเกษตรที่ได้รับคู่มือการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร

สหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 70 ได้รับคู่มือการดำเนินงานธนาคาร และอีกร้อยละ 30 ไม่ได้รับคู่มือ แต่ได้รับเป็นร่างระเบียบสหกรณ์ในการดำเนินงานธนาคารฯ แทน ซึ่งคณะกรรมการธนาคารฯ เห็นว่าคู่มือที่ได้รับมีความชัดเจน มีค่าคะแนนเฉลี่ย 7.83 (ตารางที่4.5)

ตารางที่ 4.5 สหกรณ์การเกษตรที่ได้รับคู่มือการดำเนินงานธนาคาร และระดับความชัดเจนของคู่มือ

รายการ	ร้อยละ
1. สหกรณ์การเกษตรที่ได้รับคู่มือการดำเนินงานธนาคาร	
- ได้รับคู่มือ	70.00
- ไม่ได้รับคู่มือ	30.00
2. คะแนนความชัดเจนของคู่มือที่ได้รับ (คะแนนเฉลี่ย)	7.83

ที่มา : คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

3) หลักเกณฑ์การคัดเลือกสถาบันเกษตรกร

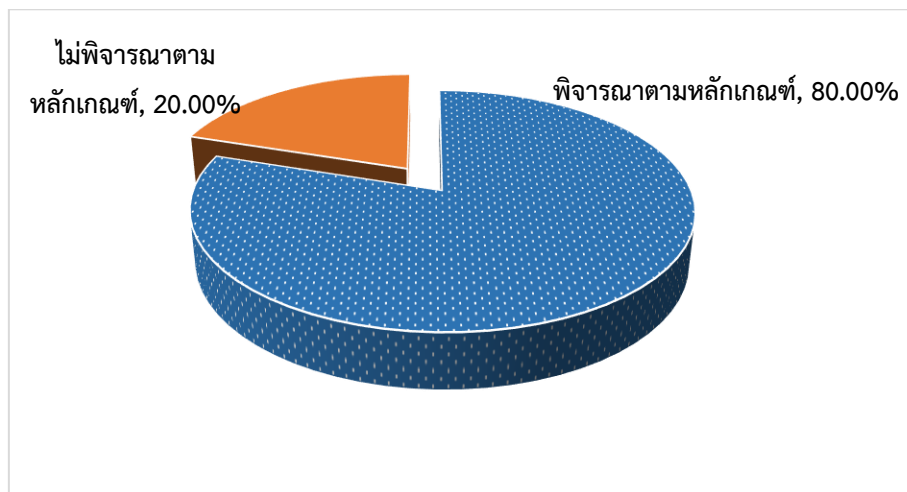
ในการคัดเลือกสถาบันเกษตรกรเพื่อจัดตั้งเป็นธนาคารข้าว จะคัดเลือกตามหลักเกณฑ์ที่ส่วนกลางได้กำหนดไว้ ดังนี้

- เป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรตามประกาศกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์การจัดขนาดสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. 2556 ประกาศ ณ วันที่ 15 พฤษภาคม 2556

เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับจุดคุ้มทุน และขยายธุรกิจให้สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้

- เป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่มีโรงสีข้าวเป็นของตนเอง และปัจจุบันยังดำเนินกิจการโรงสีข้าวอยู่ โดยการแปรรูปเป็นข้าวสาร หรือมีการบริการสมาชิกในการสีข้าวเพื่อบริการสมาชิกในพื้นที่
- เป็นสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่มีสมาชิกที่ทำอาชีพการเกษตร เช่น ปลูกข้าว ทำการเกษตรด้านอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน
- เป็นสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้พิจารณาคัดเลือก และสมัครใจเข้าร่วมโครงการที่จะดำเนินการในรูปแบบธนาคารสินค้าเกษตร (ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร)
- มีเจ้าหน้าที่ เพื่อทำหน้าที่ให้บริการรูปแบบธนาคารสินค้าเกษตร โดยอาจปฏิบัติงานตามโครงการชัดเจน หรืออาจมีการมอบหมายให้ปฏิบัติงานด้านบริการธนาคารสินค้าเกษตรเพิ่มเติมจากงานปกติที่สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรดำเนินการ

นอกจากนี้ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะพิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการบริหารธนาคารข้าว โดยให้คณะกรรมการบริหารธนาคารข้าว กำหนดหลักเกณฑ์ คุณสมบัติสมาชิก หลักเกณฑ์การให้บริการธนาคาร และระเบียบในการดำเนินงานธนาคารข้าวให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร รวมทั้งบริหารธนาคารข้าวให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยหลักเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดนั้น สำนักงานสหกรณ์จังหวัด จะนำมาพิจารณาในการคัดเลือกสหกรณ์การเกษตร/กลุ่มเกษตรกร เพื่อจัดตั้งเป็นธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 80 อีกร้อยละ 20 ไม่ได้นำมาพิจารณา เนื่องจากเป็นการระบุเป้าหมายจากส่วนกลางให้จัดตั้งธนาคาร (ภาพที่ 4.1)

ภาพที่ 4.1 การพิจารณาคัดเลือกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรเพื่อจัดตั้งเป็นธนาคาร
ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัด (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

จากการสอบถามคณะกรรมการ พบว่า คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคารร้อยละ 90.00 ทราบหลักเกณฑ์การคัดเลือกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 10.00 ไม่ทราบ เนื่องจากการระบุงุ่มเป้าหมาย ในการจัดตั้งธนาคารมาจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดจึงเข้าไปชี้แจงกับกลุ่มเป้าหมาย โดยตรง โดยคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคารที่ทราบหลักเกณฑ์การคัดเลือกสหกรณ์เพื่อจัดตั้งเป็น ธนาคารนั้น เห็นว่าหลักเกณฑ์มีความชัดเจนดีคิดเป็นคะแนนเฉลี่ย 7.56 (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 การรับทราบ และความชัดเจนของหลักเกณฑ์การคัดเลือกสถาบันเกษตรกร

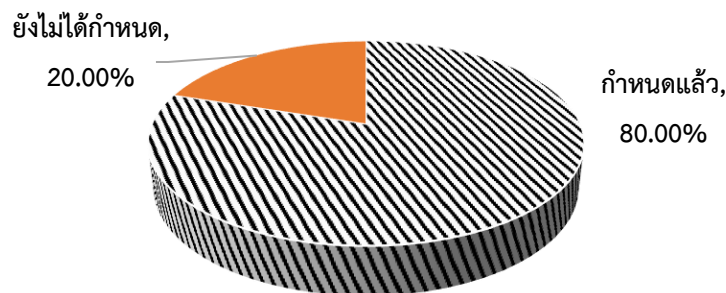
รายการ	ร้อยละ
1. การรับรู้/ทราบหลักเกณฑ์การคัดเลือก สถาบันเกษตรกร	
- ทราบหลักเกณฑ์	90.00
- ไม่ทราบหลักเกณฑ์	10.00
2. คะแนนความชัดเจนของหลักเกณฑ์ฯ (ค่าคะแนน)	7.56

ที่มา : จากคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

4.2.2 ความพร้อมของสถาบันเกษตรกร

1) การกำหนดระเบียบวิธีการดำเนินงานธนาคาร

ในการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 80 กำหนดระเบียบเงื่อนไข อย่างชัดเจนเรียบร้อยแล้ว อีกร้อยละ 20 ไม่ได้กำหนดแยกชัดเจน เนื่องจากใช้ระเบียบเดียวกันกับระเบียบ ของสหกรณ์การเกษตร เพราะส่วนใหญ่เป็นรูปแบบเดียวกับที่สหกรณ์การเกษตรให้บริการเกษตรกรสมาชิก อยู่แล้ว ซึ่งในระเบียบวิธีการดำเนินงานธนาคาร จะมีทั้งการให้บริการยืม - คืน ฝาก - ถอน และแลกเปลี่ยน สินค้าเกษตร ตามแต่ละธนาคารจะตกลงกัน โดยจะกำหนดวงเงินให้กับเกษตรกรสมาชิกแต่ละราย ในแต่ละ ธนาคารจะมีการกำหนดระเบียบเงื่อนไขและวงเงินในการยืม ฝาก และแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความพร้อมหรือความเหมาะสมของสหกรณ์เอง และในการชำระคืนจะต้องมาชำระคืน ตามมูลค่าที่ได้ยืมไปตามแต่ข้อตกลง ซึ่งก่อนการยืม เกษตรกรสมาชิกจะต้องเขียนสัญญายืม/ถอน/ แลกเปลี่ยน และมีคนค้ำประกันสัญญาดังกล่าว เฉลี่ย 2 - 4 คน (ภาพที่ 4.2)

ภาพที่ 4.2 การกำหนดระเบียบวิธีการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร

ที่มา : จากการสำรวจ(ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

2) การประชาสัมพันธ์

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดมีแผนดำเนินการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรให้กับสมาชิกและประชาชนทั่วไปจำนวน 1 ครั้งต่อสหกรณ์ รวม 31 สหกรณ์ โดยเป็นธนาคารที่จัดตั้งปี 2559 จำนวน 10 แห่ง และปี 2560 จำนวน 21 แห่ง ดำเนินการได้ทั้งหมด 61 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 197 ของเป้าหมาย (ข้อมูล ณ กันยายน 2560)

ในการประชาสัมพันธ์ เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่าง สำนักงานสหกรณ์จังหวัดและสหกรณ์การเกษตร ดำเนินการประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อต่างๆ เพื่อชักชวน แนะนำให้เกษตรกรรู้จัก และเข้าใจรูปแบบการดำเนินงานธนาคาร และเชิญชวนสมัครเป็นสมาชิกธนาคารข้าวฯ โดยใช้สื่อต่างๆ หลายช่องทาง ทั้งนี้ เมื่อแยกตามสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ พบว่า ส่วนใหญ่ประชาสัมพันธ์ทางสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ ป้ายคัทเอ๊าท์ และ แผ่นพับ คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาประชาสัมพันธ์ทางสื่อกิจกรรม เช่น การจัดทำชั้นวางแผ่นพับ เป็นมุมธนาคารข้าวฯ โดยเฉพาะ การจัดประเพณีต่างๆ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 40.00 และ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิทยุเสียงตามสายในหมู่บ้าน ร้อยละ 10.00 (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 ช่องทางของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์

ช่องทางสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ ^{1/}	ร้อยละ
1. สื่อสิ่งพิมพ์	60.00
- แผ่นพับ	50.00
- ป้ายไวเนล	50.00
2. สื่อกิจกรรม	40.00
- มุมชั้นวางแผ่นพับ	10.00
- ป้ายคัทเอ๊าท์	10.00
- จัดงานนิทรรศการ	20.00
3. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เสียงตามสายในหมู่บ้าน)	10.00

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัด (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/}ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

ธนาคารสินค้าเกษตร ในสหกรณ์การเกษตร

เปรียบเทียบค่าตัวว่าได้รับ

1. บรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิกสหกรณ์ที่ขาดเงินหมุนเวียน มีค่าของเงินดีพอใช้ มีเงินฝากสหกรณ์เพื่อใช้ยามฉุกเฉิน
2. เกษตรกรที่ขาดเงินหมุนเวียน สามารถนำของเหลือใช้มาฝากสหกรณ์เพื่อใช้ยามฉุกเฉิน
3. ลดต้นทุนการพริตติ้งและการตลาดของเกษตรกรจากการมีเงินฝากในสหกรณ์ที่ช่วยเหลือนำไปขายของได้ในทันที
4. สหกรณ์การเกษตรสามารถดูแลเกษตรกรสมาชิกและกลุ่มในชุมชนที่ยากจนเป็นการช่วยเหลือ เป็นการช่วยระบบการให้อุปสรรคประโยชน์แก่พี่น้องประชาชนสมาชิกของสหกรณ์
5. สหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเป็นองค์กรที่ได้ช่วยเหลือสมาชิกที่ตกทุกข์ได้ยาก (เป็นก่อนเริ่มของชุมชน)

ธนาคารพาณิชย์ : โทรสารสหกรณ์ในภาคใต้สหกรณ์การเกษตร
กลุ่มจังหวัดสงขลาพัทลุงสตูล น่านน่านพิจิตรศรีสะเกษ
โทรศัพท์ : 044-611442 โทรศัพท์ : 044-614993
โทรสาร : 044-614993 โทรสาร : 044-614993
เว็บไซต์ : cpd.buriram@cpd.go.th
Web: cpd.go.th/buriram

ธนาคารสินค้าเกษตรในสหกรณ์การเกษตร

คือ สหกรณ์การเกษตรที่จัดรับ รับฝาก หรือยืมเงินฝาก มีเงินฝากสหกรณ์ จาก เมล็ดพันธุ์ข้าวสาร ข้าว ฯลฯ ได้โดยสมาชิก เพื่อสหกรณ์ช่วยเหลือช่วยเหลือเกษตรกร

สิ่งนี้มาจาก พืชเกษตรหรือ สหกรณ์การเกษตรได้มาจากจากการส่งออกหรือส่งออกและเห็นว่าการนำสินค้าเกษตรมาฝากสหกรณ์ (เปลือก ถั่วลิสง ถั่วเขียว) หรือใช้เหลือใช้ของสมาชิก โดยนำเอาสินค้าเกษตรมาฝากสหกรณ์ (ธนาคารข้าว) มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ขาดเงินหมุนเวียนหรือต้องการเงินช่วยเหลือฉุกเฉินช่วยเหลือช่วยเหลือสมาชิกในสหกรณ์

วัตถุประสงค์ของการตั้งธนาคารสินค้าเกษตรในสหกรณ์การเกษตร

เพื่อช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อน และช่วยเหลือเกษตรกร ที่ขาดเงินหรือต้องการเงินช่วยเหลือฉุกเฉินช่วยเหลือช่วยเหลือสมาชิกในสหกรณ์การเกษตร (ธนาคารข้าว) มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ขาดเงินหมุนเวียนหรือต้องการเงินช่วยเหลือฉุกเฉินช่วยเหลือช่วยเหลือสมาชิกในสหกรณ์

วัตถุประสงค์ของการตั้งธนาคารสินค้าเกษตรในสหกรณ์การเกษตร

เพื่อช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อน และช่วยเหลือเกษตรกร ที่ขาดเงินหรือต้องการเงินช่วยเหลือฉุกเฉินช่วยเหลือช่วยเหลือสมาชิกในสหกรณ์การเกษตร (ธนาคารข้าว) มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ขาดเงินหมุนเวียนหรือต้องการเงินช่วยเหลือฉุกเฉินช่วยเหลือช่วยเหลือสมาชิกในสหกรณ์

วัตถุประสงค์ของการตั้งธนาคารสินค้าเกษตรในสหกรณ์การเกษตร

เพื่อช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อน และช่วยเหลือเกษตรกร ที่ขาดเงินหรือต้องการเงินช่วยเหลือฉุกเฉินช่วยเหลือช่วยเหลือสมาชิกในสหกรณ์การเกษตร (ธนาคารข้าว) มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ขาดเงินหมุนเวียนหรือต้องการเงินช่วยเหลือฉุกเฉินช่วยเหลือช่วยเหลือสมาชิกในสหกรณ์

วัตถุประสงค์ของการตั้งธนาคารสินค้าเกษตรในสหกรณ์การเกษตร

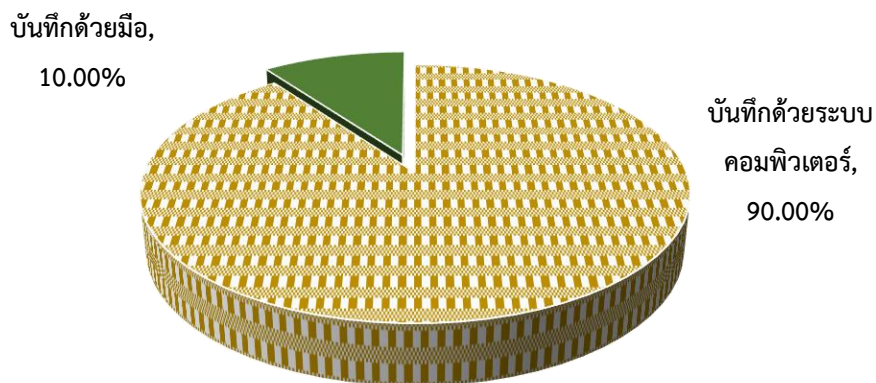
เพื่อช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อน และช่วยเหลือเกษตรกร ที่ขาดเงินหรือต้องการเงินช่วยเหลือฉุกเฉินช่วยเหลือช่วยเหลือสมาชิกในสหกรณ์การเกษตร (ธนาคารข้าว) มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ขาดเงินหมุนเวียนหรือต้องการเงินช่วยเหลือฉุกเฉินช่วยเหลือช่วยเหลือสมาชิกในสหกรณ์

ภาพที่ 4.3 ตัวอย่างแผนผังในการประชาสัมพันธ์ธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์

3) รูปแบบการบันทึกบัญชีของธนาคาร

สหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินการจัดตั้งธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรแล้ว มีการกำหนดรูปแบบการทำบัญชีภายในธนาคารเรียบร้อยแล้ว โดยร้อยละ 90.00 เป็นการทำบัญชีในระบบคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม Excel อีกร้อยละ 10 เป็นการทำบัญชีโดยบันทึกด้วยมือ ซึ่งสหกรณ์ฯ ที่ทำบัญชีในระบบคอมพิวเตอร์ จะบันทึกข้อมูลที่แตกต่างกันไป บางแห่งบันทึกทั้งปริมาณปัจจัยการผลิต มูลค่าปัจจัยการผลิตที่ยืม มูลค่าที่ชำระคืน/มูลค่าถอนคืน บางแห่งบันทึกเพียงมูลค่า เป็นภาพรวม และบันทึกไว้ว่าเป็นลูกหนี้ธนาคาร แต่เมื่อถึงระยะเวลาการรายงานผลการดำเนินงานประจำปี สหกรณ์ไม่ได้แยกรายละเอียดค่าใช้จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายของธนาคาร เป็นการรายงานค่าใช้จ่ายในภาพรวมของสหกรณ์การเกษตรเท่านั้น (ภาพที่ 4.4)

ทั้งนี้ในการบันทึกข้อมูลของลูกหนี้/เกษตรกรสมาชิกที่มีการใช้บริการธนาคารนั้น ยังไม่ไปในรูปแบบเดียวกัน สหกรณ์บางแห่งบันทึกเพียงแค่มูลค่าการใช้บริการ บางแห่งบันทึกทั้งปริมาณและมูลค่าการยืมคืน ซึ่งมีทั้งแยกประเภทการใช้บริการ แยกปัจจัยการผลิตที่ยืม

ภาพที่ 4.4 รูปแบบการบันทึกบัญชีของธนาคาร

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

4.2.2 การสนับสนุนการดำเนินงาน

1) การจัดเวทีชุมชน/จัดประชุมชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงาน

สหกรณ์จังหวัดจัดประชุมชี้แจงคณะกรรมการของสหกรณ์การเกษตรเพื่ออธิบาย และชี้แจงรายละเอียดรูปแบบการดำเนินงานธนาคารให้ทราบก่อน หลังจากนั้นจึงจัดเวทีชุมชน โดยเชิญเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรเข้าร่วมประชุม เพื่ออธิบายแนวทางการดำเนินงาน ให้ความรู้ที่มาของโครงการ เพื่อให้เกษตรกรสมาชิกเกิดความเข้าใจ และสนใจสมัครใจเข้าร่วมโครงการ

ในปี 2560 สำนักงานสหกรณ์จังหวัดมีแผนการจัดเวทีชุมชน/จัดประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงานธนาคารให้สหกรณ์การเกษตรรับทราบจำนวน 1 ครั้งต่อแห่ง ซึ่งสามารถทำได้ตามเป้าหมาย

2) การให้คำแนะนำ/การติดตามการดำเนินงานธนาคาร

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดมีการติดตามให้คำแนะนำการดำเนินงานในรูปแบบธนาคาร แก่สหกรณ์การเกษตรเฉลี่ย เดือนละ 1 ครั้ง โดยมีแผนการติดตามและรายงานผลการดำเนินงาน จำนวน 12 ครั้งต่อปีต่อแห่ง ซึ่งหน่วยงานสามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมายทุกแห่ง

4.3 ผลผลิต (Outputs)

4.3.1 การจัดตั้งธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร

1) ธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรที่จัดตั้งในปี 2560 ได้ตามแผน

ปี 2560 ดำเนินการจัดตั้งธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกรได้จำนวน 21 แห่ง 20 จังหวัด ตามเป้าหมาย ในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ มหาสารคาม ศรีสะเกษ สุโขทัย บุรีรัมย์ อุบลราชธานี ปทุมธานี อุดรดิตถ์ เชียงราย พะเยา ลำพูน พระนครศรีอยุธยา ชัยนาท สกลนคร กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ ลำปาง พิษณุโลก อุทัยธานี พิจิตร และน่าน (ตารางที่ 4.8)

ธนาคารที่สามารถดำเนินงานในรูปแบบธนาคาร และให้บริการได้ภายในปี 2560 จำนวน 15 แห่ง และมีธนาคารที่ดำเนินงานในรูปแบบธนาคาร แต่ยังมีไม่มีเกษตรกรมาสมัครสมาชิกและใช้บริการ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ และสหกรณ์การเกษตรสันติสุข จำกัด จังหวัดน่าน ทั้งนี้ยังมีธนาคารข้าวฯ อีก 4 แห่งที่ยังไม่มีการดำเนินงานในรูปแบบธนาคาร และไม่สามารถให้บริการได้ทันภายในปี 2560 ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธกส. ศรีสะเกษ จำกัด สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษณ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ สหกรณ์การเกษตรหงาวต๊อบเต่า จำกัด จังหวัด เชียงราย และสหกรณ์การเกษตรเขตจัดรูปที่ดินพอกใหญ่ จำกัด จังหวัดสกลนคร เนื่องจากความไม่พร้อมของสหกรณ์การเกษตรเอง รวมทั้งระบบ การบริหารงานภายในสหกรณ์ด้วย ดังเช่น ที่สหกรณ์การเกษตร หงาวต๊อบเต่า มีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการบริหารสหกรณ์ใหม่ทั้งหมด ทำให้คณะกรรมการชุดใหม่ที่เพิ่ง มารับหน้าที่ยังไม่เข้าใจการดำเนินงานธนาคารข้าวเท่าที่ควร ประกอบกับเจ้าหน้าที่สหกรณ์จังหวัดยังไม่ เข้าใจรูปแบบการดำเนินงานอย่างชัดเจน (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 ธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรที่จัดตั้งในปี 2560 ได้ตามแผน

รายการ	จังหวัด	แห่ง
1. ดำเนินงานตามรูปแบบธนาคาร และเปิดให้บริการแล้วทันภายในปี 2560		16
1.1 สหกรณ์การเกษตรนิคมลานสัก จำกัด	อุทัยธานี	1
1.2 สหกรณ์การเกษตรกมลาไสย จำกัด	กาฬสินธุ์	1
1.3 สหกรณ์การเกษตรเมืองชัยนาท จำกัด	ชัยนาท ^{2/}	1
1.4 สหกรณ์การเกษตรเกษตรสมบูรณ์ จำกัด	ชัยภูมิ ^{3/}	1
1.5 สหกรณ์การเกษตรพรหมพิราม จำกัด	พิษณุโลก	1
1.6 สหกรณ์การเกษตรจุน จำกัด	พะเยา ^{3/}	1
1.7 ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรบุรีรัมย์ จำกัด	บุรีรัมย์ ^{3/}	1
1.8 สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด	อุตรดิตถ์	1
1.9 สหกรณ์การเกษตรนิคมหนองบัว จำกัด	สุโขทัย ^{3/}	1
1.10 สหกรณ์การเกษตรเมืองลำพูน จำกัด	ลำพูน ^{3/}	1
1.11 สหกรณ์การเกษตรลำลูกกา จำกัด	ปทุมธานี	1
1.12 สหกรณ์นิคมห้างฉัตร จำกัด	ลำปาง ^{3/}	1
1.13 สหกรณ์การเกษตรท่าเรือ จำกัด	พระนครศรีอยุธยา ^{3/}	1
1.14 สหกรณ์การเกษตรเมืองพิจิตร จำกัด	พิจิตร	1
1.15 สหกรณ์การเกษตรเพชรบูรณ์ จำกัด	เพชรบูรณ์ ^{3/}	1
1.16 สหกรณ์การเกษตรม่วงสามสิบ จำกัด	อุบลราชธานี ^{3/}	1
2. มีการดำเนินงานในรูปแบบธนาคาร แต่ไม่มีเกษตรกรมาใช้บริการ		1
2.1 สหกรณ์การเกษตรสันติสุข จำกัด	น่าน ^{2/}	1
3. ไม่มีการดำเนินงานตามรูปแบบธนาคาร และเปิดให้บริการทันภายในปี 2560		4
3.1 สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธกส. ศรีสะเกษ จำกัด	ศรีสะเกษ ^{1/}	1
3.2 สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษณ์ จำกัด	ศรีสะเกษ ^{1/}	1
3.3 สหกรณ์การเกษตรเหงามดักเต่า จำกัด	เชียงราย ^{1/}	1
3.4 สหกรณ์การเกษตรเขตจัดรูปที่ดินพอกใหญ่ จำกัด	สกลนคร ^{1/}	1
รวม		21

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัด (ข้อมูล ณ กันยายน 2560)

หมายเหตุ : ^{1/}ธนาคารที่ไม่สามารถดำเนินงานรูปแบบธนาคารและให้บริการได้ทันภายในปี 2560

^{2/}เปิดให้ดำเนินการทันในปี 2560 แต่ไม่มีเกษตรกรมาใช้บริการ

^{3/}ธนาคารที่ตกเป็นตัวอย่างในการสำรวจ

2) มูลค่าปัจจัยการผลิต และสินค้าอุปโภคบริโภคที่ธนาคารให้เกษตรกรยืม

ในภาพรวม สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการในปี 2560 มาใช้บริการธนาคารทั้งหมดจำนวน 6,013 ราย คิดเป็นร้อยละ 429.50 ของเป้าหมาย 1,400 ราย เกษตรกรสมาชิกใช้บริการในการยืมปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย เคมีภัณฑ์ เมล็ดพันธุ์ข้าว ข้าวเปลือก ข้าวสาร เมล็ดพันธุ์พืช ยาปราบศัตรูพืช อุปกรณ์การเกษตร และน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น คิดเป็นมูลค่าการยืมปัจจัยการผลิตทั้งหมด จำนวน 13,858,189.00 บาท คิดเป็นร้อยละ 38.20 ของมูลค่าปัจจัยการผลิตและสินค้าทั้งหมดที่ให้ยืม ยืมสินค้าอุปโภคบริโภคจำนวน 22,342,061 บาท คิดเป็นร้อยละ 61.80 ของมูลค่าการยืม โดยเกษตรกรชำระคืนแล้ว เป็นเงินมูลค่า 616,500 บาท คิดเป็นร้อยละ 4.45 ของมูลค่าปัจจัยการผลิตที่ยืม การชำระคืนยังมีน้อยเนื่องจากยังไม่ครบกำหนดระยะเวลาในการชำระคืน ทั้งนี้ เกษตรกรยืมปุ๋ยเคมีจากธนาคารมากที่สุด ร้อยละ 72.43 มูลค่าจำนวน 10,037,879.00บาท เมล็ดพันธุ์ข้าว ร้อยละ 20.61 คิดเป็นมูลค่า 2,855,760.00 บาท (ตารางที่ 4.9)

รับฝากสินค้าจากเกษตรกร มูลค่าทั้งหมด 604,600 บาท ซึ่งเป็นการฝากข้าวเปลือกเจ้า และข้าวเปลือกเหนียวที่สหกรณ์การเกษตรจุน จำกัด จังหวัดพะเยา และทยอยถอนข้าวคืน โดยที่สหกรณ์ฯ ได้รายได้จากการดำเนินการรับฝากข้าวเปลือกจากการสีแปรรูป เช่น ค่าข้าวปลาย รำละเอียด รำหยาบ หรือแกลบ เป็นต้น สำหรับสหกรณ์ฯ อื่น เป็นการรวบรวมข้าวเปลือกที่เกษตรกรนำมาจำหน่าย และจ่ายเงินให้กับเกษตรกรทันที ไม่ได้เป็นลักษณะดังที่กล่าวมาข้างต้น และสหกรณ์อื่นๆ จะมีการรับฝากเงินจากสมาชิกด้วย หากสมาชิกที่ ขายข้าวเปลือกได้แล้ว มีเงินคงเหลือยังไม่ประสงค์จะรับคืนทันที ก็จะนำเงินฝาก ฝากไว้กับสหกรณ์ โดยฝากเงินจำนวน 757,416.25 บาท (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.9 มูลค่าปัจจัยการผลิต และสินค้าอุปโภคบริโภคที่ให้เกษตรกรยืม

รายการ	จำนวน (บาท)	ร้อยละ
1. มูลค่าปัจจัยการผลิตที่ให้ยืม	13,858,189.00	38.20
1.1. ปุ๋ยและเคมีภัณฑ์	10,037,879.00	69.86
1.2. เมล็ดพันธุ์ข้าว	2,855,760.00	19.88
1.3. เมล็ดพันธุ์พืช	221,900	1.54
1.4. ยาปราบศัตรูพืช	170,640	1.19
1.5. อุปกรณ์การเกษตร	29,380	0.20
1.6. น้ำมันเชื้อเพลิง	542,630	3.78
2. มูลค่าสินค้าอุปโภคบริโภคที่ยืม^{1/}	22,422,061	61.80
รวมมูลค่าสินค้าทั้งหมดที่ให้ยืม	36,280,250	100.00
3. การชำระคืนปัจจัยการผลิต	616,500.00	4.45^{2/}

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2560)

หมายเหตุ : ^{1/} ได้แก่ ข้าวสาร/สินค้าอุปโภคบริโภคอื่นๆ

^{2/} คิดร้อยละจากมูลค่าปัจจัยการผลิตที่ยืม

ตารางที่ 4.10 มูลค่าการรับฝากสินค้าเกษตร

รายการ	ปริมาณ (กก.)	จำนวน (บาท)
1. รับฝากสินค้าเกษตร	80,800	604,600
1.1 ข้าวเปลือกเจ้า	6,600	75,600
1.2 ข้าวเปลือกเหนียว	74,200	529,000
2. เงินฝาก		757,416.25
รวมมูลค่าการรับฝากสินค้าเกษตรทั้งหมด		1,362,016.25

ที่มา : จากการสำรวจ และกรมส่งเสริมสหกรณ์ (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2560)

3) จำนวนสมาชิกธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร

ธนาคารข้าว ฯ ที่จัดตั้งในปี 2560 ทั้ง 21 แห่ง นั้น มีเกษตรกรสมัครสมาชิกทั้งหมดจำนวน 5,884 ราย คิดเป็นร้อยละ 280.19 ของเป้าหมาย 2,100 ราย ในปี 2560 ทั้งนี้ธนาคารข้าวฯ ที่ตกเป็นตัวอย่างสำรวจ จำนวน 10 แห่ง มีเกษตรกรสมัครสมาชิก ทั้งหมดจำนวน 602 ราย คิดเป็นร้อยละ 137.44 ของเป้าหมาย 438 ราย รายละเอียดดังนี้

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชัยนาท และลำปางมีเกษตรกรสมัครสมาชิกได้ตามเป้าหมาย สำหรับจังหวัดลำพูน สุโขทัย เพชรบูรณ์ พะเยา ลำปาง และอุบลราชธานี มีเกษตรกรสมัครสมาชิกได้มากกว่าเป้าหมาย ทั้งนี้จังหวัดบุรีรัมย์ มีสหกรณ์การเกษตรที่เป็นสมาชิกภายใต้ธนาคารจำนวน 7 สหกรณ์ จึงคัดเลือกเฉพาะประธานกลุ่มของแต่ละสหกรณ์เป็นสมาชิก จำนวน 13 ราย (ตารางที่ 4.11)

จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่มีเกษตรกรสมัครสมาชิกธนาคารข้าวฯ ได้มากกว่าเป้าหมาย มีเพียง 1 แห่งที่ได้ต่ำกว่าเป้าหมาย คือ สหกรณ์การเกษตรพรมพิราม จำกัด จังหวัดพิษณุโลก เนื่องจากเกษตรกรสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจรูปแบบการดำเนินงานธนาคารข้าว ไม่เห็นความแตกต่างจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร จึงทำให้ไม่สนใจเกษตรกรสมัครสมาชิกธนาคาร

ตารางที่ 4.11 จำนวนเกษตรกรที่สมัครเป็นสมาชิกธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ปี 2560

ธนาคาร ^{1/}	จำนวนสมาชิก(ราย)		ร้อยละ
	เป้าหมาย	ผล	
1. พระนครศรีอยุธยา	30	30	100.00
2. ชัยนาท	178	178	100.00
3. บุรีรัมย์ ^{2/}	-	13 ^{2/}	
4. อุบลราชธานี	68	69	101.47
5. ลำพูน	30	200	666.67
6. ลำปาง	100	100	100.00
7. พะเยา	80	82	102.50
8. สุโขทัย	30	59	196.67
9. พิษณุโลก	100	34	34.00
10. เพชรบูรณ์	30	58	137.43
รวม	438	602	137.44

ที่มา : คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/}ธนาคารที่ตกเป็นตัวอย่างจำนวน 10 แห่ง จาก 22 แห่ง

^{2/}จังหวัดบุรีรัมย์ เป้าหมายสหกรณ์ในเครือข่าย 7 สหกรณ์ โดยมีประธานกลุ่มที่เป็นสมาชิกทั้ง 7 สหกรณ์ เป็นตัวแทนสมาชิกธนาคาร

4) ธนาคารที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต/สิ่งของ/เงินทุน/สิ่งต่างๆ ในการดำเนินงาน

สหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 80 ไม่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต/เงินทุน/สิ่งต่างๆ ในการดำเนินงานจัดตั้งธนาคาร อีกร้อยละ 20 ได้รับการสนับสนุนเป็นงบประมาณในการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ โดยสำนักงานสหกรณ์จังหวัดได้ให้งบประมาณมาจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ให้กับเกษตรกรสมาชิกเอง สำหรับธนาคารที่ไม่ได้รับการสนับสนุน สำนักงานสหกรณ์จังหวัดดำเนินการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ให้แทน (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 ธนาคารที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต/สิ่งของ/เงินทุน

รายการ	ร้อยละ
1 ได้รับการสนับสนุน	20.00
2 ไม่ได้รับสนับสนุน	80.00

ที่มา : คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคารฯ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

5) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานธนาคาร

ในการจัดตั้งธนาคารข้าวกว่า จะต้องมีการจัดเวทีประชุม เพื่อชี้แจงแนวทาง ให้ความรู้เกี่ยวกับธนาคารฯ เน้นการบริหารจัดการธนาคาร โดยยึดการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การร่วมคัดเลือกคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร ร่วมกันกำหนดระเบียบเงื่อนไขการใช้บริการธนาคาร หรือการเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร ทั้งนี้ เกษตรกรสมาชิกธนาคารข้าวกว่า ที่เป็นตัวอย่าง ร้อยละ 55.60 มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดตั้งธนาคาร อีกร้อยละ 44.40 ไม่มีส่วนร่วม (ตารางที่ 4.13)

โดยเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานธนาคารนั้น ร้อยละ 66.70 มีส่วนร่วมในด้านการเข้าร่วมประชุม เข้าร่วมเวทีชุมชนอยู่เสมอ ร้อยละ 52.20 เข้าร่วมคัดเลือกคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร ร้อยละ 25.40 มีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบเงื่อนไขการใช้บริการ และร้อยละ 19.00 ร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคารด้วย (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานธนาคารของเกษตรกรสมาชิก

รายการ	ร้อยละ
1. ไม่มีส่วนร่วม	44.40
2. มีส่วนร่วม ^{1/}	55.60
- คัดเลือกคณะกรรมการ	52.20
- กำหนดระเบียบเงื่อนไขการใช้บริการ	25.40
- เข้าร่วมเวทีชุมชน	66.70
- ร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร	19.00
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/}สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.3.2 การถ่ายทอดความรู้

1) คณะกรรมการ และเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมถ่ายทอดความรู้

คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคารเข้ารับการอบรมถ่ายทอดความรู้ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100 สำหรับเกษตรกรสมาชิกเข้าร่วมอบรมถ่ายทอดความรู้ ร้อยละ 71.20 อีกร้อยละ 28.80 ไม่ได้เข้าร่วมอบรม เนื่องจากเกษตรกรติดภารกิจในวันดังกล่าว (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 การเข้าอบรมถ่ายทอดความรู้ของเกษตรกรสมาชิก

รายการ	ร้อยละ
1. เข้าอบรม	71.20
2. ไม่ได้เข้าอบรม	28.80
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

2) การนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปปฏิบัติ

เกษตรกรที่เข้ารับการอบรม ส่วนใหญ่ร้อยละ 98.70 นำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติในการทำการเกษตรของตนเอง ได้แก่ การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว การใช้ปุ๋ยเคมี/สารเคมี และเทคโนโลยีในการผลิตที่เหมาะสมในการปลูกข้าว มีเกษตรกรร้อยละ 1.30 ไม่ได้นำไปปฏิบัติ เนื่องจาก เกษตรกรเห็นว่าเทคโนโลยีบางชนิด ยังไม่เหมาะกับพื้นที่ของตนเอง บางรายมีพื้นที่ปลูกข้าวน้อย ไม่เหมาะกับการนำเทคโนโลยี หรือ สิ่งที่ได้รับจากการอบรมมาใช้ (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 การนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปปฏิบัติ

รายการ	ร้อยละ
1. นำไปปฏิบัติ	98.70
2. ไม่ได้นำไปปฏิบัติ	1.30
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

4.3.3 รูปแบบการให้บริการสมาชิกธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร

1) รูปแบบการให้บริการเกษตรกรสมาชิก

ธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร มีรูปแบบการให้บริการสมาชิกอยู่ 2 รูปแบบด้วยกัน คือ

1.1) ให้บริการยืม - คืน ปัจจัยการผลิตและสินค้าเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว ปุ๋ยเคมี ยา/สารเคมี และน้ำมันเชื้อเพลิง ในวงเงินตามแต่ละแห่งกำหนด โดยเฉลี่ยตั้งแต่ 20,000 – 100,000 บาทต่อราย ซึ่งเกษตรกรสมาชิกที่จะยืมจะต้องกรอกเอกสารการกู้ยืม และมีผู้ค้ำประกันจำนวน 2 – 4 คน สามารถยืมได้โดยปลอดดอกเบี้ย 4-5 เดือน (1 รอบฤดูกาลผลิต) และชำระคืนเป็นปัจจัยการผลิต/เงินสด/สินค้าเกษตรแล้วแต่ข้อตกลงของแต่ละธนาคารไป แต่ทั้งนี้หากเกษตรกรสมาชิกมาชำระเกิน ระยะเวลาที่กำหนด เกษตรกรสมาชิกจะถูกปรับดอกเบี้ยในอัตราที่แต่ละธนาคารกำหนด

1.2) การฝาก - ถอน สินค้าเกษตร โดยธนาคารให้บริการรับฝากข้าวเปลือกจากเกษตรกรสมาชิก และเกษตรกรสมาชิกสามารถมาถอนข้าวเปลือกไปใช้ได้ในช่วงเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ จากการสำรวจใน 10 แห่ง พบว่า มีสหกรณ์การเกษตรจุน จำกัด จังหวัดพะเยา เปิดให้บริการรับฝากข้าวเปลือกจากเกษตรกร และเกษตรกรมาทยอยถอนข้าวเปลือกไปใช้ และเมื่อถึงสิ้นเดือนกันยายน ซึ่งเป็นกำหนดระยะเวลาการรับฝากข้าวของธนาคาร ธนาคารจะตรวจสอบข้าวเปลือกคงเหลือจากเกษตรกรสมาชิก และสอบถามถึงความต้องการในการถอน หากเกษตรกรไม่มีความประสงค์จะถอนข้าวเปลือกคงเหลือ ธนาคารจะเป็นผู้รับซื้อเพื่อนำไปแปรรูปต่อ รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่สหกรณ์การเกษตรจุน เคยทำมาอยู่แล้ว อีกทั้งสถานที่ และอุปกรณ์มีความพร้อมในการเก็บรักษาข้าวของเกษตรกร ธนาคารฯ จึงใช้รูปแบบนี้ในการให้บริการ

2) การใช้บริการธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรของเกษตรกรสมาชิก

เกษตรกรสมาชิกที่เป็นตัวอย่างร้อยละ 78.40 มาใช้บริการธนาคารฯ แล้ว อีกร้อยละ 21.60 ยังไม่ได้มาใช้ เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่า ยังไม่ได้ขาดแคลนปัจจัยการผลิตจึงยังไม่ได้มาใช้บริการให้เป็นหนี้ และมีเกษตรกรบางรายเพิ่งสมัครสมาชิกหลังจากทำการเพาะปลูกไปแล้ว (ตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 การใช้บริการธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร

การใช้บริการ	ร้อยละ
1. ใช้บริการแล้ว	78.40
2. ยังไม่ได้ใช้บริการ	21.60
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

3) ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการตัดสินใจใช้บริการธนาคาร

เกษตรกรที่เป็นสมาชิกธนาคารข้าวฯ เป็นสมาชิกกับสหกรณ์การเกษตรด้วยเช่นกัน แต่เกษตรกรสมาชิกเลือกที่จะใช้บริการในรูปแบบธนาคารข้าว ด้วยเหตุผลหลายประการ ดังนี้

เกษตรกรสมาชิกร้อยละ 64.20 มาใช้บริการธนาคารเนื่องจากเห็นว่าระเบียบ/เงื่อนไขระยะเวลาในการกู้ยืม และการปลอดดอกเบี้ยสูง ร้อยละ 46.90 เห็นว่าได้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ ร้อยละ 31.30 ลดการพึ่งพา/กู้เงินจากแหล่งเงินกู้อื่นๆ ร้อยละ 16.70 ลดปัญหาขาดแคลนปัจจัยการผลิต และร้อยละ 5.30 เกษตรกรทำตามคณะกรรมการสหกรณ์การเกษตรแนะนำ (ตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 ความคิดเห็นของเกษตรกรสมาชิกต่อการตัดสินใจใช้บริการธนาคาร

รายการ ^{1/}	ร้อยละ
1. ได้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ	46.90
2. ลดการพึ่งพา/กู้เงิน	31.30
3. ลดปัญหาขาดแคลนปัจจัยการผลิต	16.70
4. ระเบียบ/ระยะเวลากู้ยืม/ปลอดดอกเบี้ย	64.20
5. สหกรณ์การเกษตรแนะนำ	5.30

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/}สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

4.3.4 ปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรใช้บริการ

ธนาคารที่เป็นตัวอย่าง ดำเนินการเปิดให้ยืมปัจจัยการผลิตต่างๆ โดยปลอดดอกเบี้ย ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรสมาชิกร้อยละ 67.00 ยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวจากธนาคารเพื่อไปเพาะปลูก ร้อยละ 68.10 ยืมปุ๋ยเคมี ร้อยละ 28.70 ยืมยา/สารเคมี ร้อยละ 2.10 และยืมปุ๋ยอินทรีย์ (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 ประเภทของปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรสมาชิกยืมจากธนาคาร

ปัจจัยการผลิต ^{1/}	ร้อยละ
1. เมล็ดพันธุ์ข้าว	67.00
2. ปุ๋ยเคมี	68.10
3. ปุ๋ยอินทรีย์	2.10
4. ยา/สารเคมี	28.70

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/}สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

4.3.5 การรับรู้/ความเข้าใจของเกษตรกรที่มีต่อการดำเนินงานของธนาคารข้าวในสถาบัน

เกษตรกร

เกษตรกรสมาชิกที่เป็นตัวอย่างร้อยละ 56.50 รับรู้/เข้าใจความหมายธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร อีกร้อยละ 43.50 ไม่รับรู้/ไม่เข้าใจธนาคารข้าวฯ โดยเกษตรกรสมาชิกที่เข้าใจนั้น เข้าใจว่าธนาคารข้าวเป็นแหล่งกู้ยืมปัจจัยการผลิต/สินค้าอุปโภคบริโภคโดยปลอดดอกเบี้ย คิดเป็นร้อยละ 78.30 เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 8.80 และเป็นแหล่งรับฝาก/ถอนสินค้าเกษตร คิดเป็นร้อยละ 34.80 (ตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19 การรับรู้/ความเข้าใจการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร

รายการ	ร้อยละ
1. ไม่รับรู้/ไม่เข้าใจ	43.50
2. รับรู้/เข้าใจ ^{1/}	56.50
- เป็นแหล่งกู้ยืมปัจจัยการผลิตปลอดดอกเบี้ย	78.30
- เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร	8.80
- เป็นแหล่งรับฝาก/ถอน/ปัจจัยการผลิตและสินค้าเกษตร	34.80
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/}สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

4.4 ผลลัพธ์ (Outcomes)

4.4.1 มูลค่าการใช้บริการธนาคาร

1) ปริมาณ และมูลค่าการยืมปัจจัยการผลิตจากธนาคาร

ปี 2560 เกษตรกรสมาชิกที่เป็นตัวอย่างยืมปัจจัยการผลิต มูลค่า 30,580 บาทต่อราย โดยปุ๋ยเคมีเป็นปัจจัยการผลิตที่มีมูลค่าการยืมมากที่สุด เฉลี่ย 1,188.28 กิโลกรัมต่อราย มูลค่า 14,176.18 บาทต่อราย รองลงมาเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 651.11 กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า 9,734.10 บาทต่อราย ยา/สารเคมี เฉลี่ย 15.26 ลิตรต่อราย คิดเป็นมูลค่า 5,544.72 บาทต่อราย และปุ๋ยอินทรีย์ เฉลี่ย 250 กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า 1,125 บาทต่อราย (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 ปริมาณ และมูลค่าการยืมปัจจัยการผลิตจากธนาคาร

ปัจจัยการผลิต	ปริมาณ	ราคา/หน่วย	มูลค่า (บาท/ราย)
1. เมล็ดพันธุ์ข้าว (กก.)	651.11	14.95	9,734.10
2. ปุ๋ยเคมี (กก.)	1,188.28	11.93	14,176.18
3. ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)	250	4.50	1,125.00
4. ยา/สารเคมี (ลิตร)	15.26	363.35	5,544.72
รวมมูลค่าที่เกษตรกรยืมจากธนาคาร			30,580.00

ที่มา : จากการสำรวจ(ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : สำรวจเฉพาะเกษตรกรสมาชิกที่มีการยืมปัจจัยการผลิตจากธนาคารในปีการเพาะปลูก 2560/61

2) ปริมาณ และมูลค่าการชำระคืนปัจจัยการผลิตให้ธนาคาร

เกษตรกรสมาชิกที่มาเยี่ยมปัจจัยการผลิต และสินค้าอุปโภคบริโภคจากธนาคารนำไปประกอบอาชีพทางการเกษตรในปีการเพาะปลูก 2560/61 ร้อยละ 95.60 ชำระเป็นเงินสด คิดเป็นมูลค่า 25,509.05 บาทต่อราย และอีกร้อยละ 4.40 ชำระโดยการนำข้าวเปลือกมาขาย เฉลี่ย 840.56 กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่าการชำระคืน เท่ากับ 11,162.63 บาทต่อราย (ตารางที่ 4.21)

ตารางที่ 4.21 ปริมาณ และมูลค่าการชำระคืนธนาคาร

ปัจจัยการผลิต	ร้อยละ	ปริมาณ (กก./ราย)	มูลค่า (บาท/ราย)
1. ข้าวเปลือก	4.40	840.56	11,162.63
2. เงินสด	95.60		25,509.05

ที่มา : จากการสำรวจ(ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : สำรวจเฉพาะเกษตรกรสมาชิกที่มีการเยี่ยมปัจจัยการผลิตจากธนาคารในปีการเพาะปลูก 2560/61 และนำมาชำระคืนธนาคารแล้ว

3) ปริมาณ และมูลค่าการฝาก - ถอน สินค้าเกษตร

จากการสำรวจธนาคาร 10 แห่ง จาก 21 แห่งในปี 2560 พบว่า มีธนาคารที่ให้บริการรับฝาก - ถอน สินค้าเกษตรจำนวน 1 แห่ง คือ สหกรณ์การเกษตรจุน จำกัด จังหวัดพะเยา โดยมีเกษตรกรสมาชิกฝากข้าวเปลือกกับธนาคารจำนวน 81 ราย โดยฝากข้าวเปลือก จำนวน 82,300 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่ารวม 600,800 บาท หรือฝากข้าวเปลือกเฉลี่ย 1,016.05 กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า 7,417.20 บาทต่อราย มีเกษตรกรสมาชิกถอนข้าวเปลือกแล้ว จำนวน 30,616.67 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่าการถอนข้าวเปลือก 226,900 บาท หรือถอนคืนข้าวเปลือกเฉลี่ย 377.98 กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า 2,801.23 บาทต่อราย

ในช่วงระยะเวลาที่ทำการสำรวจ (เดือนมิถุนายน 2561) คงเหลือข้าวเปลือกในธนาคารจำนวน 51,683.33 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า 377,200.00 บาท หรือเกษตรกรยังคงมีข้าวเหลือฝากอยู่ในธนาคารเฉลี่ย 638.07 กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า 4,656.79 บาทต่อราย ทั้งนี้หากครบกำหนดระยะเวลาฝากแล้ว (เดือนกันยายน ปี 2561) ธนาคารจะประสานกับเกษตรกรในการจัดการข้าวเปลือกที่เหลืออยู่ หากเกษตรกรไม่ประสงค์จะถอนคืนอีก ก็จะขายให้กับธนาคารเพื่อดำเนินการแปรรูปต่อไป (ตารางที่ 4.22)

ตารางที่ 4.22 ปริมาณ และมูลค่าการฝาก - ถอนสินค้าเกษตรกับธนาคาร

รายการ	ปริมาณ		มูลค่า ^{1/}	
	รวมทั้งหมด (กก.)	กก./ราย	รวมทั้งหมด (บาท)	บาท/ราย
1. ฝากข้าวเปลือก	82,300.00	1,016.05	600,800.00	7,417.20
2. ถอนข้าวเปลือก	30,616.67	377.98	226,900.00	2,801.23
3. ข้าวเปลือกคอกเหลือ	51,683.33	638.07	377,200.00	4,656.79

ที่มา : คณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร(ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : เกษตรกรสมาชิกที่ฝากข้าวเปลือก ณ สหกรณ์การเกษตรจุน จำกัด จ.พะเยา จำนวน 81 ราย

^{1/}ธนาคารฯ คิดราคารับฝากข้าวเปลือกเฉลี่ย 7.49 บาท/กก.

4.4.2 การบรรเทาความเดือดร้อน

1) ความเพียงพอของปัจจัยการผลิตภายในธนาคารสำหรับเกษตรกร

คณะกรรมการบริหารธนาคารมีข้อคิดเห็นว่าของสินค้า/ปัจจัยการผลิตที่มีให้บริการในธนาคารมีเพียงพอ เนื่องจากธนาคารมีปัจจัยการผลิตที่ตรงต่อความต้องการของเกษตรกร และดำเนินธุรกิจดังกล่าวอยู่แล้ว

เกษตรกรสมาชิก ร้อยละ 78.80 เห็นว่าปัจจัยการผลิตมีความเพียงพอต่อความต้องการของตนเอง มีเพียงร้อยละ 21.20 ที่เห็นว่าไม่เพียงพอ เนื่องจากเกษตรกรบางรายมีพื้นที่ในการปลูกข้าวจำนวนมาก วงเงินที่ธนาคารกำหนดให้ต่อรายมีจำนวนน้อย เกษตรกรจึงมีความจำเป็นต้องไปซื้อจากตลาด/จากเพื่อนบ้านเพิ่มเติม (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.23 ความคิดเห็นด้านความเพียงพอของปัจจัยการผลิตที่มีให้บริการในธนาคาร

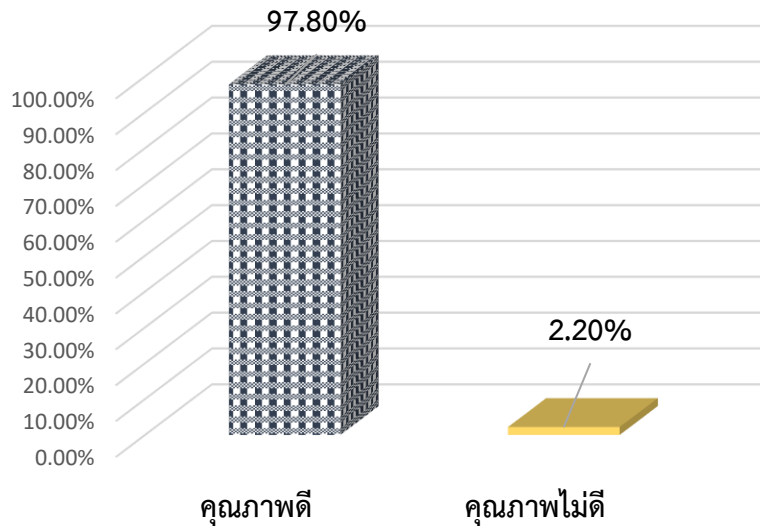
หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ความเพียงพอของ		รวม
	ปัจจัยการผลิต/สินค้าที่มีให้บริการ		
	เพียงพอ	ไม่เพียงพอ	
1. คณะกรรมการบริหารธนาคาร	100.00	-	100.00
2. เกษตรกรสมาชิกธนาคาร	78.80	21.20	100.00
เฉลี่ย	80.74	19.26	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

2) คุณภาพของสินค้า/ปัจจัยการผลิตที่มีให้บริการในธนาคาร

เกษตรกรสมาชิก ร้อยละ 97.80 เห็นว่าคุณภาพของปัจจัยการผลิตในธนาคารมีคุณภาพ มีเพียงร้อยละ 2.20 ที่เห็นว่าไม่มีคุณภาพ เนื่องจากเกษตรกรสมาชิกบางรายนำเมล็ดพันธุ์ไปปลูกแล้วอัตราการงอกน้อย ทำให้ต้องเพิ่มเมล็ดพันธุ์ในการปลูกเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจเกิดจากเมล็ดพันธุ์ที่เก็บนานแล้ว จึงทำให้ อัตราการงอกน้อยลงได้ (ภาพที่ 4.5)

ภาพที่ 4.5 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อคุณภาพปัจจัยการผลิตในธนาคาร

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ มิถุนายน 2561)

3) มูลค่าความต้องการปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเปรียบเทียบกับวงเงินที่ได้รับ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบมูลค่าของปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรต้องการใช้บริการในปีการเพาะปลูกต่อไป กับมูลค่าปัจจัยการผลิต หรือวงเงินที่ธนาคารกำหนดให้เกษตรกร พบว่า เกษตรกรสมาชิกมีความต้องการเพาะปลูกในปี 2561/62 เฉลี่ย 35,580 บาทต่อราย ในขณะที่วงเงินที่ธนาคารกำหนดเฉลี่ย 35,439.29 บาทต่อราย ซึ่งน้อยกว่าความต้องการของเกษตรกรร้อยละ 0.40 (ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.24 มูลค่าความต้องการปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเปรียบเทียบกับวงเงินที่ได้รับ

รายการ	มูลค่า (บาท/ราย)
1. ความต้องการปัจจัยการผลิตของเกษตรกร	35,580.00
2. วงเงิน/มูลค่าที่ธนาคารกำหนด	35,439.29

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

4) การบรรเทาความเดือดร้อนด้านปัจจัยการผลิตของเกษตรกรสมาชิก

ปัจจัยการผลิตสำหรับเพาะปลูก ถือเป็นหัวใจสำคัญของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกร ซึ่งก่อนเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรร้อยละ 33.60 ประสบปัญหาการขาดแคลนปัจจัยการผลิต หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 25.60 ประสบปัญหาการขาดแคลนปัจจัยการผลิตลดลง หรือลดลง ร้อยละ 8 ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 40.80 ประสบปัญหาด้านราคาปัจจัยการผลิตสูง หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 34.40 ประสบปัญหาลดลง หรือลดลงร้อยละ 6.40 (ตารางที่ 4.25)

ตารางที่ 4.25 การบรรเทาความเดือดร้อนด้านปัจจัยการผลิตของเกษตรกรสมาชิก

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ	ส่วนต่าง (+/-)
1. ขาดแคลนปัจจัยการผลิต	33.60	25.60	-8.00
2. ราคาปัจจัยการผลิตสูง	40.80	34.40	-6.40

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

4.4.3 การลดรายจ่ายด้านปัจจัยการผลิต

1) ราคาปัจจัยการผลิตในธนาคารเปรียบเทียบกับตลาดทั่วไป

เมื่อเปรียบเทียบราคาปัจจัยการผลิตในธนาคารกับตลาดทั่วไป พบว่า ราคาปัจจัยการผลิตที่ธนาคารให้เกษตรกร ส่วนใหญ่มีราคาที่ถูกลงกว่า โดยเฉพาะ ยา/สารเคมีธนาคารให้บริการในราคาที่ถูกลงกว่าตลาด จำนวน 36.31 บาทต่อลิตร รองลงมาเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าว ถูกลงกว่าตลาดทั่วไป 1.52 บาทต่อกิโลกรัม ปุ๋ยอินทรีย์ ถูกลงกว่าตลาดทั่วไป 0.80 บาทต่อกิโลกรัม มีเพียงปุ๋ยเคมี ที่ธนาคารมีราคาสูงกว่าตลาดเล็กน้อย 0.30 บาทต่อกิโลกรัม (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.26 ราคาปัจจัยการผลิตในธนาคารเปรียบเทียบกับตลาดทั่วไป

หน่วย : บาท/หน่วย

รายการ	ราคาปัจจัยการผลิต		ส่วนต่าง(+/-)
	ตลาด	ธนาคาร	
1. เมล็ดพันธุ์ข้าว (กก.)	16.47	14.95	-1.52
2. ปุ๋ยเคมี (กก.)	11.62	11.92	0.30
3. ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)	5.30	4.50	-0.80
4. ยา/สารเคมี (ลิตร)	399.66	363.35	-36.31

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

2) ค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตของเกษตรกร

เกษตรกรสมาชิกเมื่อใช้บริการธนาคารแล้ว ร้อยละ 55.70 มีค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตของเกษตรกรลดลง ร้อยละ 37.10 มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม และร้อยละ 7.20 มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เกษตรกรที่เห็นว่าค่าใช้จ่ายเท่าเดิม หรือเพิ่มขึ้นนั้น เนื่องจากราคาปัจจัยการผลิตที่มีให้บริการในธนาคารบางชนิด มีราคาที่สูงกว่าตลาด แต่เนื่องจากธนาคารให้บริการในลักษณะสินเชื่อปลอดดอกเบี้ย เกษตรกรจึงยอมใช้บริการธนาคารมากกว่าไปซื้อข้างนอก (ตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.27 ค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตของเกษตรกรหลังใช้บริการธนาคาร

รายการ	ร้อยละ
1. ลดลง	55.70
2. เท่าเดิม	37.10
3. เพิ่มขึ้น	7.20
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

4.4.4 ความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกร

การประเมินผลความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกร เพื่อต้องการทราบว่าหลังจากใช้บริการธนาคารแล้ว เกษตรกรมีความต้องการใช้บริการธนาคารเพิ่มมากขึ้นหรือไม่ จึงทำการเปรียบเทียบความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกร ก่อนเข้าร่วมโครงการ เปรียบเทียบกับหลังเข้าร่วมโครงการ เพื่อดูแนวโน้มความต้องการใช้บริการต่อ ทั้งในด้านปริมาณ และแหล่งปัจจัยการผลิต รายละเอียดดังนี้

1) ปริมาณความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกร

เมื่อเปรียบเทียบปริมาณความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกร พบว่าปี เกษตรกรมีความต้องการปุ๋ยอินทรีย์ลดลงจำนวน 63.20 กิโลกรัมต่อราย ความต้องการเมล็ดพันธุ์ลดลงจำนวน 37.41 กิโลกรัมต่อราย แต่ความต้องการปุ๋ยเคมี มีเพิ่มมากขึ้นจำนวน 8.28 กิโลกรัมต่อราย และยา/สารเคมีสำหรับเพาะปลูกต้องการเพิ่มขึ้น 0.69 ลิตรต่อราย (ตารางที่ 4.28)

ความต้องการเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกรสำหรับเพาะปลูกลดลง เนื่องจากเกษตรกรเก็บเมล็ดพันธุ์ ไว้สำหรับเพาะปลูกในปีต่อไป ซึ่งเป็นการช่วยให้เกษตรกรไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อเมล็ดพันธุ์ ส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายลดลง ทั้งนี้ปุ๋ยเคมี ยา/สารเคมี ยังคงเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญที่เกษตรกรต้องการในการเพาะปลูก เนื่องจากเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อผลผลิตที่เกษตรกรจะได้รับ

ตารางที่ 4.28 ปริมาณความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

ปัจจัยการผลิต	ปริมาณความต้องการ (หน่วย/ราย)		ส่วนต่าง (+/-)
	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ	
1. เมล็ดพันธุ์ข้าว (กก.)	692.29	654.88	-37.41
2. ปุ๋ยเคมี (กก.)	1,290.71	1,298.99	8.28
3. ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)	900.95	837.75	-63.20
4. ยา/สารเคมี (ลิตร)	17.31	18.00	0.69

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

2) ความต้องการปัจจัยการผลิตจากแหล่งต่างๆเพื่อนำมาเพาะปลูก

เมื่อเปรียบเทียบแหล่งปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรนำมาใช้ในปีเพาะปลูกต่อไป พบว่าเกษตรกรต้องการปัจจัยการผลิตโดยใช้บริการในรูปแบบสมาชิกธนาคาร มากกว่าใช้บริการในรูปแบบสมาชิกสหกรณ์ลดลง ทั้งนี้ ความต้องการปัจจัยการผลิตจากตลาดทั่วไปลดลงด้วย โดยลดลงร้อยละ 97.96 (ตารางที่ 4.29)

เกษตรกรมีความต้องการปัจจัยการผลิตจากตลาดทั่วไปลดลง อันเนื่องมาจากการได้ใช้บริการธนาคารแล้ว ทำให้เกษตรกรเห็นว่าการใช้บริการธนาคาร ส่งผลกระทบต่อการใช้เพาะปลูกของเกษตรกร ได้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพดี ช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายต่างๆ ให้กับเกษตรกรด้วย

ตารางที่ 4.29 ความต้องการปัจจัยการผลิตจากแหล่งต่างๆเพื่อนำมาเพาะปลูกเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ความต้องการปัจจัยการผลิต		ส่วนต่าง (+/-)
	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ	
1. สหกรณ์ ¹	111.22	-	-111.22
2. ธนาคาร ²	-	167.35	167.35
3. ตลาดทั่วไป	142.86	44.90	-97.96
4. ของตนเอง	39.80	48.98	9.18
5. ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว	7.14	3.06	-4.08

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ¹ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรใช้บริการในรูปแบบสมาชิกสหกรณ์ฯ

²หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรใช้บริการในรูปแบบสมาชิกธนาคารฯ

3) การจำแนกแจกจ่ายผลผลิตของเกษตรกรเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

เมื่อเปรียบเทียบก่อนเข้าร่วมโครงการ และหลังเข้าร่วมโครงการพบว่า เกษตรกรมีการจำหน่ายผลผลิตลดลงร้อยละ 1.60 แต่ไปเพิ่มปริมาณในการเก็บไว้สำหรับทำพันธุ์ในปีการเพาะปลูกต่อไปเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.80 เนื่องจากเป็นช่วงระยะเวลาในการปรับเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์เพื่อเพาะปลูก ซึ่งเกษตรกรจะมีการเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์สำหรับเพาะปลูกทุก ๆ 3 ปี (ตารางที่ 4.30)

เมื่อพิจารณาช่องทางการจำหน่ายผลผลิต พบว่า เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนการจำหน่ายให้กับสหกรณ์/ธนาคาร และศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.58 และ 9.39 ตามลำดับ ทั้งนี้การจำหน่ายให้กับโรงสี และการนำผลผลิตไปจำหน่ายกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) หรือจ่ายเป็นค่าเช่านาดลง โดยลดลงร้อยละ 0.91 และ 10.07 การปรับเปลี่ยนจำหน่ายผลผลิตให้กับสหกรณ์/ธนาคาร ส่งผลให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น สามารถนำผลผลิตดังกล่าวไปแปรรูปและจำหน่ายต่อไป

ตารางที่ 4.30 การจำแนกแจกจ่ายผลผลิตของเกษตรกรเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

หน่วย : ร้อยละ

รายการ ^{1/}	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ	ส่วนต่าง (+/-)
1. เก็บไว้บริโภค	47.20	43.20	-4.0
2. เก็บไว้ทำพันธุ์	27.20	28.00	0.80
3. ขายผลผลิต	87.20	85.60	-1.60
- ให้โรงสี	51.38	50.47	-0.91
- สหกรณ์ฯ	34.87	36.45	1.58
- ศูนย์เมล็ดพันธุ์	2.76	12.15	9.39
- อื่นๆ ^{2/}	11.01	0.94	-10.07

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : ^{1/} ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

^{2/} จำนำกับธกส. และจ่ายเป็นค่าเช่านา

4.4.5 ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการ

คะแนนความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการในภาพรวม เท่ากับ 7.62 เมื่อพิจารณาในด้านต่างๆ แล้ว พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อคุณภาพปัจจัยการผลิตที่มีให้ยืมในธนาคาร มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 8.52 ต่อคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร เท่ากับ 8.36 การถ่ายทอดความรู้ของวิทยากร/เจ้าหน้าที่ที่มาอบรมให้เกษตรกร เท่ากับ 8.22 ราคาปัจจัยการผลิตที่ธนาคารคิดให้กับสมาชิก เท่ากับ 8.14 การให้คำแนะนำติดตามของเจ้าหน้าที่ที่ดูแลโครงการ เท่ากับ 8.11

สำหรับนโยบายในการจัดตั้งธนาคารในสถาบันเกษตรกรนั้น มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 7.98 การประชาสัมพันธ์ธนาคาร เท่ากับ 6.26 และเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานธนาคาร เท่ากับ 5.38 (ตารางที่ 4.31)

ตารางที่ 4.31 คะแนนความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการในด้านต่างๆ

รายการ	ค่าคะแนนเฉลี่ย
1. การประชาสัมพันธ์โครงการ	6.26
2. คุณภาพปัจจัยการผลิตในธนาคาร	8.52
3. นโยบายการจัดตั้งธนาคาร	7.98
4. ราคาปัจจัยการผลิตในธนาคาร	8.14
5. รูปแบบการดำเนินงานธนาคารฯ	5.38
6. การถ่ายทอดความรู้	8.22
7. การให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่	8.11

ที่มา : จากการสำรวจ (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561)

หมายเหตุ : คะแนนเต็มเท่ากับ 10 และเป็นการคิดค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก

กล่าวโดยสรุป ธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกรสามารถช่วยลดปัญหาด้านการขาดแคลนปัจจัยการผลิต และราคาปัจจัยการผลิตสูงของเกษตรกรได้ และยังส่งผลให้สหกรณ์การเกษตรมีปริมาณสินค้าเกษตรหมุนเวียนเพิ่มขึ้น สามารถนำไปแปรรูป และจำหน่าย เป็นการสร้างรายได้ให้กับสหกรณ์การเกษตรเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการชำระคืนเป็นข้าวเปลือก และการรับฝากข้าวเปลือกจากเกษตรกรสมาชิก แต่ทั้งนี้เกษตรกรยังมีความเข้าใจรูปแบบการดำเนินงานธนาคารข้าวฯ ค่อนข้างน้อย ทำให้ยังมีเกษตรกรไม่มาใช้บริการยืมปัจจัยการผลิต แต่เกษตรกรที่เคยใช้บริการแล้วยังสนใจใช้บริการยืมปัจจัยการผลิตจากธนาคาร โดยเฉพาะ ยา/สารเคมีจากธนาคาร ที่มีให้บริการในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาดทั่วไป นอกจากนี้รูปแบบการดำเนินงานธนาคาร มีความซ้ำซ้อน กับการให้บริการของสหกรณ์การเกษตร รวมทั้งเกษตรกรสมาชิกบางแห่งเข้าร่วมโครงการซ้ำซ้อนกันกับโครงการอื่น จึงทำให้เกษตรกรเกิดความสับสน และอาจช่วยเหลือเกษตรกรที่มีปัญหาเดือดร้อน ขาดแคลนเงินทุน หรือปัจจัยการผลิตไม่ทั่วถึง ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ได้

บทที่ 5 สรุปและเสนอแนะ

ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร จัดตั้งขึ้นในปี 2560 ทั้งหมด 21 แห่ง ใน 20 จังหวัด ดำเนินการประเมินผลโครงการโดยผู้ธนาคารเป็นตัวอย่างจำนวน 10 แห่ง จาก 21 แห่ง และผู้ตัวอย่างจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกธนาคารข้าวฯ ประเมินผลโครงการในด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลได้ และผลกระทบ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการ สรุปได้ดังนี้

5.1 สรุป

5.1.1 สรุปผลการประเมินผล

ปี 2560 มีเป้าหมายจัดตั้งธนาคารข้าวฯ จำนวน 21 แห่ง ใน 20 จังหวัด สามารถจัดตั้งได้ตามเป้าหมาย สามารถดำเนินงานในรูปแบบธนาคาร และให้บริการได้ภายในปี 2560 จำนวน 15 แห่ง และมีธนาคารที่ดำเนินงานในรูปแบบธนาคาร แต่ยังไม่มีการมาสมัครสมาชิกและใช้บริการ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ และสหกรณ์การเกษตรสันติสุข จำกัด จังหวัดน่าน ทั้งนี้ยังมีธนาคารข้าวฯ อีก 4 แห่งที่ยังไม่มีการดำเนินงานในรูปแบบธนาคาร และไม่สามารถให้บริการได้ทันภายในปี 2560 ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธกส. ศรีสะเกษ จำกัด สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษณ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ สหกรณ์การเกษตรหงาวดับเต่า จำกัด จังหวัดเชียงราย และสหกรณ์การเกษตรเขตจัดรูปที่ดินพอกใหญ่ จำกัด จังหวัดสกลนคร เนื่องจากความไม่พร้อมของสหกรณ์การเกษตรเอง รวมทั้งระบบ การบริหารงานภายในสหกรณ์ด้วย

เกษตรกรร้อยละ 55.60 มีส่วนร่วมในการดำเนินงานธนาคารด้วย โดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารจัดการธนาคาร และเข้าร่วมเวทีชุมชน เพื่อรับฟังการชี้แจงการดำเนินงานธนาคาร ทั้งนี้เกษตรกรที่เป็นตัวอย่าง ยังมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร เพียงร้อยละ 56.50 อีกร้อยละ 43.50 ยังไม่รับรู้/ไม่เข้าใจ ซึ่งเกษตรกรที่เข้าใจนั้น ส่วนใหญ่ทราบว่า เป็นแหล่งกู้ยืมปัจจัยการผลิตปลอดดอกเบี้ย เป็นแหล่งรับฝาก/ถอน/ปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร และเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร

เกษตรกรยืมปัจจัยการผลิตคิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 30,580 บาทต่อราย โดยยืมเมล็ดพันธุ์จากธนาคาร 651.11 กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า 9,734.10 บาทต่อราย ปุ๋ยเคมี 1,188.28 กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า 14,176.18 บาทต่อราย ปุ๋ยอินทรีย์ 250 กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า 1,125 บาทต่อราย ยา/สารเคมี 15.26 ลิตรต่อราย คิดเป็นมูลค่า 5,544.72 บาทต่อราย

เกษตรกรที่ยืมปัจจัยการผลิตไป ร้อยละ 95.60 นำเงินสดมาชำระคืนธนาคาร คิดเป็นมูลค่า 25,509.05 บาทต่อราย อีกร้อยละ 4.40 นำข้าวเปลือกมาชำระคืน เฉลี่ย 840.56 กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า 11,162.63 บาทต่อราย

นอกจากนี้สหกรณ์การเกษตร ให้บริการโดยรับฝากข้าวเปลือกจากเกษตรกร จำนวน 81 ราย รวม 82,300 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า 600,800 บาท และมีเกษตรกรมาถอนข้าวเปลือกคืนไปแล้ว จำนวน 30,616.67 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า 226,900 บาท คงเหลือข้าวเปลือกในธนาคาร จำนวน 51,683.33 กิโลกรัม มูลค่า 377,200.00 บาท ทั้งนี้ เมื่อถึงเดือนกันยายน 2561 หากเกษตรกรไม่ประสงค์ จะถอนข้าวเปลือกคืน ธนาคารจะรับซื้อเพื่อนำไปแปรรูปเป็นผลผลิตของสหกรณ์ และจำหน่ายต่อไป

เกษตรกรสมาชิก มีความต้องการปัจจัยการผลิตสำหรับเพาะปลูกปี 2561/62 คิดเป็นมูลค่า 35,584.59 บาทต่อราย เมื่อเปรียบเทียบกับข้อกำหนด หรือวงเงินสินเชื่อของธนาคารที่กำหนดให้เกษตรกร สมาชิกสามารถยืมได้แล้วเฉลี่ย 35,439 บาทต่อราย พบว่า ยังคงเกินกว่าที่ธนาคารกำหนดร้อยละ 0.40

จากการใช้บริการธนาคาร เกษตรกรร้อยละ 55.70 เห็นว่า มีส่วนทำให้ค่าใช้จ่ายในการซื้อ ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรลดลง แต่มีเกษตรกรร้อยละ 37.10 เห็นว่ายังคงเท่าเดิม เนื่องจาก ยังเป็น ต้นทุนที่เกษตรกรต้องจ่ายอยู่ดี ถึงแม้ราคาปัจจัยการผลิตที่ธนาคารมีให้บริการส่วนใหญ่จะมีราคาต่ำกว่า ตลาดทั่วไป แต่เป็นต้นทุนที่ต้องใช้จ่าย ประกอบกับราคาผลผลิตที่เกษตรกรขายได้ในแต่ละฤดูที่แตกต่างกัน ไป ก็ส่งผลต่อต้นทุนของเกษตรกรเช่นกัน ทั้งนี้ ปัญหาด้านขาดแคลนปัจจัยการผลิตของเกษตรกรลดลง ร้อยละ 8 แสดงให้เห็นว่าธนาคารช่วยบรรเทาความเดือดร้อนด้านการขาดแคลนปัจจัยการผลิตของ เกษตรกรได้

5.1.2 ข้อค้นพบ

1) เกษตรกรสมาชิกยังมีการรับรู้/เข้าใจรูปแบบการดำเนินงานธนาคารข้าวน้อย เกษตรกร ไม่เห็นถึงประโยชน์ และความแตกต่างการใช้บริการในรูปแบบลูกหนี้ธนาคาร และลูกหนี้สหกรณ์การเกษตร

2) เจ้าหน้าที่มีความเข้าใจรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การชี้แจง รายละเอียดความชัดเจนของการดำเนินงานธนาคารให้กับคณะกรรมการบริหารธนาคารเป็นไปคนละทาง หรือเกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการกิจกรรมการจัดตั้งธนาคาร ไม่สามารถเปิด ให้บริการทันภายในปี 2560

3) รูปแบบการจัดทำบัญชีแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ถึงส่วนใหญ่จะเป็นการบันทึกด้วย โปรแกรมคอมพิวเตอร์ แต่รายละเอียดการบันทึกไม่เหมือนกัน บันทึกเป็นปริมาณ มูลค่า ที่เกษตรกรใช้ บริการ หรือบันทึกเฉพาะมูลค่าการใช้บริการเพียงอย่างเดียว และในการจัดทำผลการดำเนินงานประจำปี ของสหกรณ์ ไม่มีการแยกรายละเอียดบัญชีของกิจกรรมธนาคารออกมาชัดเจน เป็นการรายงานผลการใช้ จ่ายงบประมาณในภาพรวมของสหกรณ์ฯ ทำให้ไม่ทราบรายละเอียดผลการประกอบการของธนาคาร ว่ามี รายได้ รายจ่าย ขาดทุน กำไร และส่งผลกระทบต่อ การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์มากน้อยแค่ไหน

4) เกษตรกรสมาชิกที่ใช้บริการ ส่วนใหญ่ยืมปุ๋ยเคมีจากธนาคาร ถึงแม้จะมีราคาที่สูงกว่า ตลาดทั่วไปก็ตาม เนื่องจากปุ๋ยเคมีที่มีในธนาคารเป็นปุ๋ยสูตรที่มีคุณภาพ รวมถึงระยะเวลาของธนาคาร ที่ให้ระยะเวลาปลอดดอกเบี้ย 4-5 เดือน จึงใจให้เกษตรกรใช้บริการ นอกจากนี้ราคาปัจจัยการผลิตอื่นๆ เช่น เมล็ดพันธุ์ ยา/สารเคมี มีราคาถูกกว่าตลาดด้วย

5) เกษตรกรสมาชิกนำข้าวเปลือกมาชำระคืน ส่งผลให้ธนาคารมีข้าวเปลือกมาหมุนเวียนสำหรับแปรรูป และนำมาจำหน่ายได้เพิ่มขึ้น เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับสหกรณ์การเกษตรด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

1) ควรมีการประชาสัมพันธ์รายละเอียด ชี้แจงรูปแบบการดำเนินงานธนาคาร รวมถึงผลประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับเมื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิก หรือใช้บริการธนาคารให้ชัดเจน เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นสมาชิกและใช้บริการ ในกรณีจัดตั้งธนาคารแห่งใหม่หน่วยงานควรทำความเข้าใจกับรายละเอียดโครงการ และวิธีการดำเนินงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการกิจกรรมจัดตั้งธนาคารเป็นไปอย่างรวดเร็ว และสามารถเปิดให้บริการเกษตรกรได้ ทันต่อฤดูกาลเพาะปลูก

2) ควรกำหนดแบบรูปแบบการจับันที่รายละเอียดบัญชีของธนาคาร เช่น การจดบันทึกรายละเอียดข้อมูล ปริมาณปัจจัยการผลิตที่เยี่ยม ราคา และมูลค่า ให้เป็นรูปแบบเดียวกันทุกธนาคาร รวมทั้งในการจัดทำผลการดำเนินงานประจำปีของสหกรณ์การเกษตร ควรมีการแยกบัญชีกิจกรรมธนาคารออกมาเพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงาน รายละเอียดค่าใช้จ่ายในกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งจะช่วยให้ทราบได้ว่าธนาคารส่งผลต่อการดำเนินงานหรือส่งผลต่อธุรกิจสหกรณ์ได้มากน้อยอย่างไร

3) ควรมีการจัดสรรปัจจัยการผลิต/แยกปัจจัยการผลิตสำหรับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกธนาคารออกมาจากสหกรณ์อย่างชัดเจน เพื่อสะดวกต่อการจัดทำรายการสินค้าของธนาคาร

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2559). *คู่มือการดำเนินงานธนาคารสินค้าเกษตร (ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร) ปี 2559*. กองพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรและกลุ่มเกษตรกร (อัครสำเนา).
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2559). *สรุปภาพรวมผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มาตรการธนาคารสินค้าเกษตร*. กองพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรและกลุ่มเกษตรกร (อัครสำเนา).
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2557). *หลักสถิติ (พิมพ์ครั้งที่ 14)*. กรุงเทพฯ: โรมพิมพ์สามลดา.
- เจษฎา อังกาบสี. (2554). *การพัฒนาแบบวัดเจตคติและกลยุทธ์ด้านอาชีพและการนำไปใช้ในการให้คำปรึกษากลุ่มด้านอาชีพ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2548). *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสาร จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- วิภาส ทองสุข. (2552). *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ต โปรเกส.
- เยาวรัตน์ ศรีวรานันท์. (2555.) *เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การประยุกต์ใช้ Binary Model สำหรับการวิจัยและการติดตามประเมินผล”*. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. กรุงเทพมหานคร
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2552). *ทฤษฎีการประเมิน (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เล่ง เซฮัก. (2551). *ประสิทธิผลของธนาคารข้าวในการเพิ่มความมั่นคงด้านอาหารในช่วงวิกฤตของหมู่บ้าน ตระแพงเกีย ชุมชนตระแพงเกราะยูง อำเภอตรังมก จังหวัดตาแก้ว ประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา*. รายงานการศึกษาอิสระการจัดการการพัฒนาชนบทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2550). *การศึกษาโครงการธนาคารข้าวพระราชทาน จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2556). *คู่มือการประเมินผล (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2559). *คู่มือมาตรฐานตัวชี้วัดการประเมินผลโครงการ*. กรุงเทพฯ: ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2559). *รายงานการประเมินผล รอบสิ้นปีงบประมาณ 2559 งานตามนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. ศูนย์ประเมินผล (อัครสำเนา).

สหัส บุญญาวิวัฒน์. (2524). *ผลกระทบของธนาคารข้าวพระราชทานต่อครอบครัวเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สมคิด พรหมจ้อย. (2550). *เทคนิคการประเมินโครงการ (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. นนทบุรี: จตุพร ดีไซน์

Cummins, R.A. &Gullone, E. (2000). *Why we should not use 5-point Likert scales: The case for subjective quality of life measurement*. Proceedings, Second International Conference on Quality of Life in Cities (pp.74-93). Singapore: National University of Singapore.

ภาคผนวก

ภาพธนาคารข้าวในสถาบันเกษตรกร ปี 2560

